Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NILS WAHL
της 8ης Σεπτεμβρίου 2016 [1]

Διαδικασία για την έκδοση γνωμοδοτήσεως 3/15

κατόπιν αιτήσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Σύναψη διεθνούς συμφωνίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση — Συνθήκη του Μαρακές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δημοσιευμένα έργα για άτομα που είναι τυφλά, με μειωμένη όραση ή με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων — Αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Νομικές βάσεις — Άρθρο 19 ΣΛΕΕ — Άρθρο 114 ΣΛΕΕ — Άρθρο 153 ΣΛΕΕ — Άρθρο 207 ΣΛΕΕ — Άρθρο 209 ΣΛΕΕ — Οδηγία 2001/29/ΕΚ»

1. Το γεγονός ότι οι διεθνείς συμφωνίες δύνανται να αποσκοπούν ταυτοχρόνως στην επίτευξη πολλών διαφορετικών σκοπών εξηγεί γιατί η σύναψη τέτοιων συμφωνιών από την Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να εγείρει, στην έννομη τάξη της Ένωσης, σειρά ειδικών νομικών ζητημάτων. Ειδικότερα, ο προσδιορισμός της ορθής νομικής βάσεως για τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας και ο καθορισμός της φύσεως της αρμοδιότητας που ασκεί η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη σύναψη της συμφωνίας αυτής ενδέχεται ενίοτε να αποδειχθεί μάλλον περίπλοκη διαδικασία. Δυστυχώς, αλλά όπως είναι ίσως αναμενόμενο, τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι κυβερνήσεις των κρατών μελών καταλήγουν ενίοτε σε διαφορετικά συμπεράσματα επί των εν λόγω ζητημάτων.

2. Η κατάσταση αυτή προέκυψε στην παρούσα υπόθεση, στην οποία η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα να συνάψει τη Συνθήκη του Μαρακές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δημοσιευμένα έργα για άτομα που είναι τυφλά, με μειωμένη όραση ή με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων [2] (στο εξής: Συνθήκη του Μαρακές), η οποία αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγματεύσεων υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας (στο εξής: ΠΟΔΙ).

I – **Νομικό πλαίσιο**

A– *Η Συνθήκη του Μαρακές*

3. Στο προοίμιο της Συνθήκης του Μαρακές, τα συμβαλλόμενα μέρη ορίζουν, μεταξύ άλλων, τους λόγους συνάψεως και τον σκοπό της εν λόγω Συνθήκης. Συγκεκριμένα, κατ' αρχάς υπενθυμίζουν «τις αρχές της μη εισαγωγής διακρίσεων, τις ίσες ευκαιρίες, την πρόσβαση σε αυτές, καθώς και την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή και ενσωμάτωση στην κοινωνία, όπως αυτά διατυπώνονται στην Παγκόσμια Διακήρυξη για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία». Λαμβάνοντας υπόψη «τα προβλήματα που παρεμβάλλουν εμπόδια στην πλήρη ανάπτυξη των ατόμων με προβλήματα όρασης ή με άλλο πρόβλημα ανάγνωσης

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Συνθήκη του Μαρακές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δημοσιευμένα έργα για άτομα που είναι τυφλά, με μειωμένη όραση ή με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων, Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας, 27 Ιουνίου 2013, TRT/MARRAKESH/001.

εντύπων», τονίζουν «τη σημασία της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων ως κινήτρου και ανταμοιβής λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών δημιουργιών». Δηλώνουν ότι έχουν επίγνωση «των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με προβλήματα όρασης ή πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων στην πρόσβαση σε δημοσιευμένα έργα» καθώς και «τη[ς] ανάγκ[ης] τόσο για αύξηση του αριθμού των έργων σε προσβάσιμες μορφές, όσο και για βελτίωση της κυκλοφορίας των έργων αυτών». Αναγνωρίζουν ότι, «παρά τις διαφορές των εθνικών νομοθεσιών για τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, ο θετικός αντίκτυπος των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στις ζωές των ατόμων με προβλήματα όρασης ή με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων μπορεί να ενισχυθεί από ένα βελτιωμένο νομικό πλαίσιο σε διεθνές επίπεδο».

4. Στο προοίμιο τονίζεται επίσης ότι, παρά το γεγονός ότι «πολλά κράτη μέλη έχουν θεσπίσει περιορισμούς και εξαιρέσεις στο πλαίσιο της εθνικής τους νομοθεσίας περί δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του δημιουργού για τα άτομα με προβλήματα όρασης ή άλλο πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων», «εξακολουθεί να υπάρχει έλλειψη διαθέσιμων έργων σε αντίγραφα σε προσβάσιμο μορφότυπο για τα πρόσωπα αυτά». Πράγματι, απαιτούνται σημαντικοί πόροι, προκειμένου να καταστούν τα έργα προσβάσιμα στα πρόσωπα αυτά, ενώ η περιορισμένη διασυνοριακή ανταλλαγή αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο έχει ως αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό των προσπαθειών που απαιτούνται για τον σκοπό αυτό.

5. Τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν περαιτέρω «τόσο τη σημασία του ρόλου των δικαιούχων στο να καταστούν τα έργα τους προσβάσιμα στα άτομα με προβλήματα όρασης ή με άλλο πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων και τη σπουδαιότητα της ύπαρξης κατάλληλων περιορισμών και εξαιρέσεων ώστε να καταστήσουν προσβάσιμα τα έργα στα πρόσωπα αυτά, ιδιαίτερα όταν η αγορά δεν είναι σε θέση να παράσχει τέτοια πρόσβαση». Επιπλέον, αναγνωρίζουν «την ανάγκη να διατηρηθεί μια ισορροπία μεταξύ της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών και του ευρύτερου δημοσίου συμφέροντος [...] και ότι μια τέτοια ισορροπία πρέπει να διευκολύνει την αποτελεσματική και έγκαιρη πρόσβαση στα έργα προς όφελος ατόμων με προβλήματα όρασης ή με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων».

6. Το άρθρο 2 της Συνθήκης του Μαρακές περιλαμβάνει ορισμούς των εννοιών «έργα» [3], «αντίγραφο σε προσβάσιμο μορφότυπο» [4] και «εξουσιοδοτημένος φορέας» [5] για τους σκοπούς της εφαρμογής της. Στη συνέχεια, το άρθρο 3 ορίζει την έννοια «Δικαιούχοι» –κατ' ουσίαν, ως δικαιούχος ορίζεται όποιος πάσχει από μία ή περισσότερες αναπηρίες που δυσχεραίνουν την αποτελεσματική ανάγνωση εντύπου υλικού. Ο εν λόγω ευρύς ορισμός περιλαμβάνει τόσο πρόσωπα με μειωμένη όραση όσο και πρόσωπα με σωματική ανικανότητα που καθιστά αδύνατη την εκ μέρους τους ανάγνωση και χρήση βιβλίου.

7. Οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών ορίζονται, ειδικότερα, στα άρθρα 4 έως 6 της Συνθήκης του Μαρακές. Συγκεκριμένα, το άρθρο 4, παράγραφος 1, προβλέπει εξαιρέσεις ή περιορισμούς στις εθνικές νομοθεσίες περί διανοητικής ιδιοκτησίας, προκειμένου να επιτραπεί η παραγωγή αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο υπό ορισμένες προϋποθέσεις, με στόχο τη διευκόλυνση της διαθεσιμότητας των έργων σε αντίγραφα προσβάσιμου μορφότυπου υπέρ των δικαιούχων. Στη διάταξη αυτή προβλέπεται επιπλέον ότι τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να προβλέπουν περιορισμό ή εξαίρεση από το δικαίωμα δημόσιας εκτελέσεως, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των δικαιούχων σε έργα. Το άρθρο 5, παράγραφος 1, αφορά τη διασυνοριακή ανταλλαγή αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο: Τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να ορίσουν ότι «εάν ένα αντίγραφο σε

3 — Η έννοια «έργα» περιλαμβάνει τα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της Σύμβασης της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων (στο εξής: Σύμβαση της Βέρνης), υπό μορφή κειμένου, σημειώσεως ή/και συναφών εικονογραφήσεων, είτε δημοσιευμένων είτε άλλως διαθέσιμων στο κοινό από οιοδήποτε μέσο μαζικής επικοινωνίας. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει επίσης έργα σε ακουστική μορφή, όπως τα ηχοβιβλία.

4 — Ως «αντίγραφο σε προσβάσιμο μορφότυπο» νοείται αντίτυπο έργου με εναλλακτικό τρόπο ή μορφή που παρέχει σε δικαιούχο πρόσβαση στο έργο. Χρησιμοποιείται αποκλειστικά από δικαιούχους και πρέπει να σέβεται την ακεραιότητα του πρωτότυπου έργου.

5 — Ως «εξουσιοδοτημένος φορέας» νοείται δημόσιος φορέας ή αναγνωρισμένος από τις δημόσιες αρχές φορέας που παρέχει εκπαίδευση, επιμόρφωση, προσαρμοσμένη ανάγνωση ή πρόσβαση σε πληροφορίες σε πρόσωπα τυφλά, με μειωμένη όραση ή με πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων με άλλο τρόπο, σε μη κερδοσκοπική βάση.

προσβάσιμο μορφότυπο παράγεται υπό περιορισμό ή εξαίρεση ή σύμφωνα με τον νόμο, το εν λόγω αντίγραφο δύναται να διανεμηθεί ή να διατεθεί από εξουσιοδοτημένο φορέα σε δικαιούχο ή σε εγκεκριμένο φορέα άλλου συμβαλλόμενου μέρους». Το άρθρο 6 έχει ως αντικείμενο τη διασυνοριακή ανταλλαγή αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο, και προβλέπει ότι «[σ]τον βαθμό που το εθνικό δίκαιο ενός συμβαλλόμενου μέρους επιτρέπει σε δικαιούχο, σε άλλο πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό του ή σε εγκεκριμένο φορέα να παραγάγει αντίγραφο έργου σε προσβάσιμο μορφότυπο, το εθνικό δίκαιο του εν λόγω συμβαλλόμενου μέρους περιλαμβάνει και τη δυνατότητα εισαγωγής αντιγράφου σε προσβάσιμο μορφότυπο προς το κοινό όφελος των δικαιούχων, χωρίς την άδεια του κατόχου των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας».

8. Το άρθρο 7 της Συνθήκης του Μαρακές προβλέπει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να διασφαλίζουν στους δικαιούχους την πρόσβαση, εφόσον οι κάτοχοι των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας λαμβάνουν τεχνολογικά μέτρα προστασίας των δικαιωμάτων τους. Το άρθρο 8 της εν λόγω Συνθήκης έχει ως σκοπό την προστασία της ιδιωτικής ζωής των δικαιούχων προσώπων, ενώ το άρθρο 9 αφορά τη συνεργασία για την προώθηση των διασυνοριακών ανταλλαγών αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο.

9. Τα άρθρα 10, 11 και 12 της Συνθήκης του Μαρακές ορίζουν τις γενικές αρχές για την ερμηνεία και την εφαρμογή της εν λόγω Συνθήκης. Το άρθρο 11 αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση της Βέρνης, από τη Συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (στο εξής: Συμφωνία TRIPS), καθώς και από τη Συνθήκη ΠΟΔΙ για τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας (στο εξής: WCT) [6].

10. Τέλος, τα άρθρα 13 έως 22 της Συνθήκης του Μαρακές περιέχουν διοικητικές και διαδικαστικές διατάξεις. Ειδικότερα, το άρθρο 15, παράγραφος 3, ορίζει τα εξής: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά την υποβολή δήλωσης σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο στη διπλωματική διάσκεψη που θέσπισε την παρούσα συνθήκη, μπορεί να γίνει συμβαλλόμενο μέρος στην παρούσα συνθήκη». Το άρθρο 18 προβλέπει ότι η εν λόγω Συνθήκη τίθεται σε ισχύ «τρεις μήνες αφότου 20 δυνητικά συμβαλλόμενα μέρη της Συνθήκης […] θα έχουν καταθέσει τις πράξεις επικύρωσης και προσχώρησης». Το άρθρο 21, παράγραφος 1, ορίζει ότι η ως άνω Συνθήκη «υπογράφεται σε ένα μόνο αντίτυπο στην αγγλική, αραβική, κινεζική, γαλλική, ρωσική και ισπανική γλώσσα, και όλα τα κείμενα στις γλώσσες αυτές είναι εξίσου αυθεντικά».

Β– *Δίκαιο της Ένωσης*

11. Η οδηγία 2001/29/ΕΚ [7] εναρμονίζει ορισμένες πτυχές του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας. Συγκεκριμένα, η εν λόγω πράξη εναρμονίζει, όσον αφορά τους δημιουργούς, το αποκλειστικό δικαίωμα αναπαραγωγής (άρθρο 2, στοιχείο α′), το δικαίωμα παρουσιάσεως των έργων τους στο κοινό, περιλαμβανομένου του δικαιώματος να καθιστούν τα έργα αυτά προσιτά στο κοινό (άρθρο 3, παράγραφος 1), καθώς και το αποκλειστικό δικαίωμα διανομής (άρθρο 4) των έργων τους.

12. Στο άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2001/29 απαριθμούνται οι περιπτώσεις που τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς, αντιστοίχως, του δικαιώματος αναπαραγωγής που προβλέπεται στο άρθρο 2, καθώς και των άλλων δικαιωμάτων που προβλέπονται στα άρθρα 2 και 3 της οδηγίας. Ειδικότερα, στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο β′, γίνεται αναφορά

6 — Το άρθρο 11 πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 10, κατά την οποία τα συμβαλλόμενα μέρη επαναβεβαιώνουν την ανάληψη των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις υφιστάμενες διεθνείς συνθήκες για την προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και τη σημασία της λεγόμενης «τριπλής προϋποθέσεως» για τους περιορισμούς και τις εξαιρέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης.

7 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ 2001, L 167, σ. 10).

στις «χρήσεις προς όφελος προσώπων με ειδικές ανάγκες, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα, στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας» [8]. Στο άρθρο 5, παράγραφος 4, προστίθεται ότι «[ό]ταν τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν περιορισμό ή εξαίρεση από το δικαίωμα αναπαραγωγής δυνάμει των παραγράφων 2 ή 3, μπορούν επίσης να προβλέπουν περιορισμό ή εξαίρεση από το δικαίωμα διανομής που αναφέρεται στο άρθρο 4, στον βαθμό που δικαιολογείται από τον σκοπό της επιτρεπόμενης πράξης αναπαραγωγής». Κατόπιν, στο άρθρο 5, παράγραφος 5, προβλέπεται ότι οι αναφερόμενες εξαιρέσεις και περιορισμοί «εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευομένου αντικειμένου και δεν θίγουν αδικαιολογήτως τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου».

13. Το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 2001/29 προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη παρέχουν την κατάλληλη έννομη προστασία κατά της εξουδετέρωσης κάθε αποτελεσματικού τεχνολογικού μέτρου την οποία πραγματοποιεί κάποιος εν γνώσει του ή έχοντας βάσιμους λόγους που του επιτρέπουν να γνωρίζει ότι επιδιώκει αυτό τον σκοπό.

[…]

4. Παρά την έννομη προστασία που προβλέπεται στην παράγραφο 1, εάν οι δικαιούχοι δεν λάβουν εκούσια μέτρα, συμπεριλαμβανομένων συμφωνιών μεταξύ δικαιούχων και τρίτων, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν ότι οι δικαιούχοι θα παρέχουν στον επωφελούμενο εξαίρεσης ή περιορισμού προβλεπομένων από το εθνικό δίκαιο κατά το άρθρο 5, παράγραφος 2, στοιχεία α′, γ′, δ′ και ε′, και παράγραφος 3, στοιχεία α′, β′ ή ε′, τα μέσα προκειμένου να επωφεληθεί από την εν λόγω εξαίρεση ή περιορισμό στον αναγκαίο βαθμό, και εφόσον έχει εκ του νόμου πρόσβαση στο προστατευόμενο έργο ή αντικείμενο.

[…]»

II – **Τα πραγματικά περιστατικά, η αίτηση γνωμοδοτήσεως και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου**

Α– *Πραγματικά περιστατικά*

14. Το 2009 άρχισαν διαπραγματεύσεις στον ΠΟΔΙ σχετικά με την ενδεχόμενη σύναψη διεθνούς συνθήκης για την καθιέρωση περιορισμών και εξαιρέσεων από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας προς όφελος των ατόμων που είναι τυφλά, με μειωμένη όραση ή με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων, με στόχο τη διευκόλυνση της διασυνοριακής ανταλλαγής βιβλίων και άλλου έντυπου υλικού σε προσβάσιμους μορφότυπους.

15. Στις 26 Νοεμβρίου 2012, το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση με την οποία εξουσιοδοτήθηκε η Επιτροπή να συμμετάσχει στις διαπραγματεύσεις αυτές εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης [9]. Οι διαπραγματεύσεις στον ΠΟΔΙ ολοκληρώθηκαν επιτυχώς κατά τη διπλωματική διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Μαρακές από τις 17 έως τις 28 Ιουνίου 2013. Οι διαπραγματεύσεις αυτές κατέληξαν στη σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές στις 27 Ιουνίου 2013.

8 — Επίσης, κατά την αιτιολογική σκέψη 34 της οδηγίας 2001/29: «[θ]α πρέπει να επιτραπεί στα κράτη μέλη να προβλέπουν ορισμένες εξαιρέσεις ή περιορισμούς *σε περιπτώσεις χρήσης*, π.χ., για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, προς όφελος δημόσιων ιδρυμάτων, όπως βιβλιοθήκες και αρχεία, για τη μετάδοση ειδήσεων, για την παράθεση αποσπασμάτων, *για άτομα με ειδικές ανάγκες*, για λόγους δημόσιας ασφάλειας και στα πλαίσια διοικητικών ή δικαστικών διαδικασιών» (η υπογράμμιση δική μου).

9 — Απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις διαπραγματεύσεις για μια διεθνή συμφωνία στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Οργάνωσης Διανοητικής Ιδιοκτησίας για τη βελτίωση της πρόσβασης σε βιβλία ατόμων με πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων με άλλο τρόπο· 16259/12.

16. Στις 14 Απριλίου 2014, το Συμβούλιο ενέκρινε την υπογραφή της Συνθήκης του Μαρακές εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης[10]. Η απόφαση του Συμβουλίου στηρίχθηκε τόσο στο άρθρο 114 ΣΛΕΕ όσο και στο άρθρο 207 ΣΛΕΕ. Ωστόσο, κατά την έκδοση της πράξεως αυτής, εκφράστηκε σειρά επιφυλάξεων: η Επιτροπή δήλωσε ότι, κατά την άποψή της, το αντικείμενο της Συνθήκης του Μαρακές υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, ενώ πλείονα κράτη μέλη εξέφρασαν αντιθέτως την άποψη ότι υφίσταται συντρέχουσα αρμοδιότητα των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

17. Στις 21 Οκτωβρίου 2014, η Επιτροπή εξέδωσε πρόταση αποφάσεως για τη σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: επίμαχη απόφαση)[11]. Η πρόταση αποφάσεως του Συμβουλίου στηρίχθηκε στα άρθρα 114, 207 και 218, παράγραφος 6, στοιχείο α′, σημείο v, ΣΛΕΕ. Ωστόσο, κατόπιν πολυάριθμων διαβουλεύσεων, ιδίως εντός της Επιτροπής Μονίμων Αντιπροσώπων (ΕΜΑ), η εν λόγω πρόταση δεν εξασφάλισε την απαιτούμενη πλειοψηφία στο Συμβούλιο, καθώς υπήρξε διχογνωμία μεταξύ των κρατών μελών ως προς το εάν η Συνθήκη του Μαρακές υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης. Συνεπεία τούτου, η Ένωση δεν έχει μέχρι σήμερα εγκρίνει τη Συνθήκη του Μαρακές.

18. Παρά ταύτα, στις 19 Μαΐου 2015 το Συμβούλιο αποφάσισε, δυνάμει του άρθρου 241 ΣΛΕΕ, να ζητήσει από την Επιτροπή να υποβάλει αμελλητί νομοθετική πρόταση περί τροποποιήσεως του νομικού πλαισίου της Ένωσης, προκειμένου να εγκριθεί η Συνθήκη του Μαρακές.

19. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή αποφάσισε, στις 17 Ιουλίου 2015, να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση γνωμοδοτήσεως, δυνάμει του άρθρου 218, παράγραφος 11, ΣΛΕΕ, περί του είδους της αρμοδιότητας της Ένωσης όσον αφορά τη Συνθήκη του Μαρακές.

20. Στις 6 Οκτωβρίου 2015, η Επιτροπή ανταποκρίθηκε θετικά στο αίτημα του Συμβουλίου δυνάμει του άρθρου 241 ΣΛΕΕ, προβαίνοντας στη δήλωση ότι επρόκειτο να «υποβάλει νομοθετική πρόταση, προκειμένου να μεταφέρει τη Συνθήκη του Μαρακές στην έννομη τάξη της Ένωσης».

Β– *Η αίτηση για την έκδοση γνωμοδοτήσεως*

21. Η αίτηση γνωμοδοτήσεως που υπέβαλε η Επιτροπή έχει ως εξής:

«Έχει η Ευρωπαϊκή Ένωση αποκλειστική αρμοδιότητα να συνάψει τη [Συνθήκη του Μαρακές];»

22. Το κείμενο της Συνθήκης του Μαρακές, σε τρεις αυθεντικές γλωσσικές αποδόσεις (αγγλική, γαλλική και ισπανική), επισυνάφθηκε στην αίτηση της Επιτροπής για την έκδοση γνωμοδοτήσεως.

Γ– *Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου*

23. Γραπτές παρατηρήσεις στην παρούσα διαδικασία υπέβαλαν η Τσεχική, η Γαλλική, η Λιθουανική, η Ουγγρική, η Ρουμανική, η Φινλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η Τσεχική, η Γαλλική, η Ουγγρική, η Ιταλική, η Ρουμανική, η Φινλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή ανέπτυξαν προφορικές παρατηρήσεις κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 7ης Ιουνίου 2016.

10 — Απόφαση 2014/221/ΕΕ του Συμβουλίου, της 14ης Απριλίου 2014, για την υπογραφή, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της συνθήκης του Μαρακές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης τυφλών, αμβλυώπων ή ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων σε δημοσιευμένα έργα (ΕΕ 2014, L 115, σ. 1).

11 — COM(2014) 638 τελικό.

Δ– *Σύνοψη των παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο*

24. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί ότι η Συνθήκη του Μαρακές εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης. Η Επιτροπή εκφράζει την άποψη ότι οι ουσιαστικές νομικές βάσεις συνίστανται, αφενός, στο άρθρο 114 ΣΛΕΕ και, αφετέρου, στο άρθρο 207 ΣΛΕΕ. Γίνεται επίκληση της πρώτης διατάξεως λόγω της εναρμονίσεως που, κατά την άποψη της Επιτροπής, θα επιφέρει η Συνθήκη του Μαρακές όσον αφορά ορισμένες πτυχές του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων. Η δεύτερη διάταξη είναι κρίσιμη διότι η Συνθήκη του Μαρακές αποσκοπεί, ιδίως, στη διασφάλιση της διασυνοριακής ανταλλαγής αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, περιλαμβανομένων αυτών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων χωρών. Ανεξαρτήτως των συγκεκριμένων ουσιαστικών νομικών βάσεων, η αρμοδιότητα της Ένωσης είναι, κατά την άποψη της Επιτροπής, αποκλειστική δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, καθώς η σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές μπορεί να επηρεάσει ή να μεταβάλει την εμβέλεια των διατάξεων της οδηγίας 2001/29.

25. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμμερίζεται την άποψη που εξέφρασε η Επιτροπή. Κατά την άποψή του, τα άρθρα 114 και 207 ΣΛΕΕ αποτελούν τις ορθές ουσιαστικές νομικές βάσεις της επίμαχης αποφάσεως. Η αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης να συνάψει τη Συνθήκη του Μαρακές απορρέει από το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ: η υποχρέωση προβλέψεως περιορισμών ή εξαιρέσεων στην εθνική νομοθεσία περί των δικαιωμάτων του δημιουργού εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2001/29 γενικώς, και ειδικότερα στο άρθρο της 5, παράγραφος 3, στοιχείο β′. Το Συμβούλιο, από την πλευρά του, δεν εκφράζει άποψη επί του είδους της αρμοδιότητας της Ένωσης ούτε επί της ουσιαστικής νομικής βάσεως της επίμαχης αποφάσεως. Απλώς αρνείται ότι το γεγονός πως ζήτησε επισήμως από την Επιτροπή να υποβάλει νομοθετική πρόταση δυνάμει του άρθρου 241 ΣΛΕΕ μπορεί να έχει οποιαδήποτε επιρροή επί της εκτιμήσεως της αρμοδιότητας της Ένωσης.

26. Αντιθέτως, η Τσεχική, η Γαλλική, η Λιθουανική, η Ουγγρική, η Ρουμανική, η Φινλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου διατείνονται ότι η Ένωση δεν έχει αποκλειστική αρμοδιότητα συνάψεως της Συνθήκης του Μαρακές. Ειδικότερα, οι εν λόγω κυβερνήσεις διατείνονται στο σύνολό τους ότι οι προβλεπόμενες στο άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ προϋποθέσεις αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης δεν πληρούνται. Ωστόσο, όσον αφορά τις ουσιαστικές νομικές βάσεις της επίμαχης αποφάσεως, οι απόψεις των εν λόγω κυβερνήσεων διίστανται.

27. Η Λιθουανική Κυβέρνηση συμφωνεί με την Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ότι τα άρθρα 114 και 207 ΣΛΕΕ αποτελούν τις ορθές νομικές βάσεις. Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστήριξε αρχικώς με τις γραπτές της παρατηρήσεις ότι το άρθρο 114 ΣΛΕΕ και μόνον αποτελεί την ορθή νομική βάση, ενώ στη συνέχεια, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δήλωσε ότι μετέβαλε την άποψή της και ότι θεωρούσε πως η επίκληση του άρθρου 209 ΣΛΕΕ ήταν επίσης απαραίτητη.

28. Η Τσεχική και η Φινλανδική Κυβέρνηση επίσης υποστηρίζουν ότι το άρθρο 114 ΣΛΕΕ είναι κρίσιμο, καίτοι τονίζουν ότι το άρθρο 19 ΣΛΕΕ πρέπει να περιληφθεί ως επιπρόσθετη νομική βάση. Η Ουγγρική Κυβέρνηση διατείνεται ότι η επίκληση του άρθρου 114 ΣΛΕΕ είναι ορθή, αλλά, με τη σειρά της, προτείνει να προστεθεί η μνεία του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο β′, ΣΛΕΕ, καθώς η Συνθήκη του Μαρακές κυρίως επιδιώκει σκοπό κοινωνικής πολιτικής.

29. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, αντιθέτως, υποστηρίζει ότι το άρθρο 114 ΣΛΕΕ δεν μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως: κατά την άποψή της, η απόφαση αυτή πρέπει να στηριχθεί στο άρθρο 19 ΣΛΕΕ και μόνον ή, εναλλακτικώς, σε συνδυασμό με το άρθρο 207 ΣΛΕΕ. Τέλος, η Ρουμανική Κυβέρνηση δεν εκφράζει άποψη επί της ορθής νομικής βάσεως της επίμαχης αποφάσεως, αλλά αμφισβητεί τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 207 ΣΛΕΕ.

III – **Εκτίμηση**

Α– *Εισαγωγή*

30. Το μόνο ζήτημα επί του οποίου η Επιτροπή ζητεί τη γνωμοδότηση του Δικαστηρίου συνίσταται στο εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα συνάψεως της Συνθήκης του Μαρακές.

31. Πάντως, προκειμένου να απαντηθεί το εν λόγω ερώτημα, είναι απαραίτητος ο προσδιορισμός της ορθής ουσιαστικής νομικής βάσεως (ή νομικών βάσεων) της επίμαχης αποφάσεως. Στο σύστημα που δημιουργούν οι Συνθήκες της Ένωσης, το οποίο βασίζεται στην αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η επιλογή της ορθής νομικής βάσεως της προτεινόμενης από τα θεσμικά όργανα πράξεως αποτελεί ζήτημα συνταγματικής τάξεως [12]. Με την εν λόγω επιλογή καθορίζεται εάν η Ένωση έχει αρμοδιότητα να ενεργήσει, για ποιους σκοπούς μπορεί να ενεργήσει, καθώς και η διαδικασία που οφείλει να ακολουθήσει, εφόσον δύναται να ενεργήσει.

32. Τούτο είναι ιδιαίτερης σημασίας όσον αφορά τη σύναψη διεθνών συμφωνιών από την Ένωση. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το ερώτημα εάν η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα να συνάψει συμφωνία ή τη μοιράζεται με τα κράτη μέλη εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από το περιεχόμενο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης που εξουσιοδοτούν τα θεσμικά όργανα να συνάψουν τη συμφωνία [13]. Πράγματι, σε ορισμένους τομείς, η Ένωση δεν μπορεί να αποκτήσει εκ του αποτελέσματος αποκλειστική αρμοδιότητα έναντι τρίτων, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, ακόμη και όταν έχει ήδη ασκήσει την αρμοδιότητά της σε εσωτερικό επίπεδο. Επομένως, η αναφορά της νομικής βάσεως καθορίζει την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών [14].

33. Κατά πάγια νομολογία, η επιλογή της νομικής βάσεως πράξεως της Ένωσης, περιλαμβανομένης πράξεως περί της συνάψεως διεθνούς συμφωνίας, πρέπει να στηρίζεται σε αντικειμενικά στοιχεία επιδεχόμενα δικαστικό έλεγχο. Μεταξύ των στοιχείων αυτών καταλέγονται, ιδίως, ο σκοπός και το περιεχόμενο της πράξεως. Εάν από την εξέταση της πράξεως προκύπτει ότι αυτή επιδιώκει διττό σκοπό ή ότι απαρτίζεται από δύο συνιστώσες, εκ των οποίων η μία μπορεί να χαρακτηριστεί ως κύρια ή δεσπόζουσα, ενώ η άλλη είναι απλώς παρακολουθηματική, η πράξη πρέπει να στηρίζεται σε μία και μόνο νομική βάση, δηλαδή την απαιτούμενη από τον κύριο ή δεσπόζοντα σκοπό ή από την κύρια ή δεσπόζουσα συνιστώσα. Κατ' εξαίρεση, εφόσον αποδεικνύεται ότι η πράξη επιδιώκει συγχρόνως περισσότερους σκοπούς, ή ότι απαρτίζεται από περισσότερες συνιστώσες, που συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους, χωρίς η μία να είναι δευτερεύουσα και έμμεση σε σχέση με την άλλη, η πράξη μπορεί να στηρίζεται στις αντίστοιχες νομικές βάσεις [15].

34. Από πάγια νομολογία προκύπτει συνεπώς ότι, σε περίπτωση συνάψεως διεθνών συμφωνιών, ακριβώς όπως και στην περίπτωση εκδόσεως οποιασδήποτε άλλης πράξεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο ερμηνευτής οφείλει να επιδιώξει τον προσδιορισμό, ει δυνατόν, μίας και μόνον ή, σε περίπτωση που τούτο δεν καταστεί δυνατό, των ελάχιστων σε απόλυτο αριθμό νομικών βάσεων. Σαφώς, κατόπιν της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας –η οποία ρυθμίζει τις διαδικασίες λήψεως αποφάσεων και γενικεύει την εφαρμογή της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας για την πλειοψηφία των τομέων δράσεως της Ένωσης– τα προβλήματα που ανακύπτουν λόγω της συνυπάρξεως πλειόνων νομικών βάσεων κατά την έκδοση πράξεων της Ένωσης έχουν πλέον αμβλυνθεί. Ωστόσο, η βασική αρχή ότι πρέπει να αποφεύγεται ο περιττός πολλαπλασιασμός των νομικών βάσεων εξακολουθεί, αναμφίβολα, να ισχύει.

12 — Βλ., συναφώς, γνωμοδότηση 2/00 της 6ης Δεκεμβρίου 2001 (EU:C:2001:664, σκέψη 5).

13 — Βλ. γνωμοδοτήσεις 2/92 της 24ης Μαρτίου 1995 (EU:C:1995:83, σκέψη 12), και 1/08 της 30ής Νοεμβρίου 2009 (EU:C:2009:739, σκέψη 112).

14 — Βλ. απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2009, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-370/07, EU:C:2009:590, σκέψη 49).

15 — Βλ., σχετικώς, απόφαση της 14ης Ιουνίου 2016, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (C-263/14, EU:C:2016:435, σκέψεις 43 και 44), και γνωμοδότηση 2/00 της 6ης Δεκεμβρίου 2001 (EU:C:2001:664, σκέψεις 22 και 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

35. Τούτο, κατά την άποψή μου, ισχύει ιδίως για τις διεθνείς συμφωνίες που καλύπτουν συγκεκριμένο τομέα και έχουν έναν αποκλειστικό, σαφώς καθορισμένο σκοπό. Ενώ κατά τη σύναψη διεθνών συμφωνιών που έχουν ως αντικείμενο τη ρύθμιση της σχέσεως μεταξύ των συμβαλλομένων μερών σε ευρύ φάσμα τομέων (συχνά καλούμενες «συμφωνίες πλαίσιο», «συμφωνίες εταιρικής σχέσεως» ή «συμφωνίες συνεργασίας») δύναται ευχερέστερα να δικαιολογηθεί η προσφυγή σε περισσότερες νομικές βάσεις, ισχύει το αντίστροφο όταν το περιεχόμενο της συμφωνίας είναι πιο περιορισμένο και συγκεκριμένο.

36. Ο προσδιορισμός του ούτως καλούμενου κέντρου (ή κέντρων) βάρους μιας προτεινόμενης νομικής πράξεως ενδέχεται, ωστόσο, να αποδειχθεί δυσχερές έργο. Πράγματι, οι τομείς αρμοδιότητας της Ένωσης ορίζονται, εντός των Συνθηκών, ποικιλοτρόπως. Σε όλους τους τομείς, οι αρμοδιότητες ορίζονται κατά κύριο λόγο βάσει των επιδιωκόμενων σκοπών (παραδείγματος χάριν, η εσωτερική αγορά ή η διαφύλαξη και προστασία του περιβάλλοντος). Οι εν λόγω σκοποί μπορούν, με τη σειρά τους, να είναι περιορισμένοι σε ορισμένα «αντικείμενα» όπως συγκεκριμένοι οικονομικοί τομείς (παραδείγματος χάριν, μεταφορές) ή συγκεκριμένοι τομείς πολιτικής (παραδείγματος χάριν, προστασία του καταναλωτή), ή, αντιθέτως, να ορίζονται με γενικούς όρους (παραδείγματος χάριν, η εσωτερική αγορά) ή να εκτείνονται σε διάφορους τομείς πολιτικής (παραδείγματος χάριν, ο χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης). Σε άλλες περιπτώσεις, ωστόσο, οι αρμοδιότητες ορίζονται κυρίως βάσει των ειδών των πράξεων που η Ευρωπαϊκή Ένωση δύναται να εκδώσει σε ορισμένο τομέα (όπως συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, στους τομείς της τελωνειακής ένωσης, του ανταγωνισμού ή της κοινής εμπορικής πολιτικής). Τέλος, η εξωτερική δράση της Ένωσης οφείλει πάντα να διέπεται από τις ίδιες αρχές και να υπηρετεί τους ίδιους γενικούς στόχους, ανεξαρτήτως του είδους της ασκούμενης αρμοδιότητας.

37. Οι προαναφερθείσες δυσχέρειες κατά τον προσδιορισμό της ορθής νομικής βάσεως πράξεως της Ένωσης εμφανίζονται επίσης στην υπό κρίση υπόθεση. Όπως τονίστηκε στα σημεία 24 έως 29 ανωτέρω, τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας επικαλέστηκαν τουλάχιστον πέντε διαφορετικές διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ που, είτε αυτοτελώς είτε σε διάφορους συνδυασμούς, μπορούν, κατά την άποψή τους, να αποτελέσουν τις ουσιαστικές νομικές βάσεις της επίμαχης αποφάσεως: τα άρθρα 4, παράγραφος 2, στοιχείο β′, 19, παράγραφος 1, 114, 207 και 209 ΣΛΕΕ.

38. Πράγματι, τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν υπέρ εκάστης εκ των εν λόγω διατάξεων έχουν ορισμένη βάση. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δεδομένα, φρονώ ότι η επίμαχη απόφαση πρέπει να έχει, όπως επισημάνθηκε από την πλειοψηφία των κρατών μελών που υπέβαλαν παρατηρήσεις, διττή νομική βάση. Οι δύο διατάξεις που τυγχάνουν εφαρμογής είναι, κατά τη γνώμη μου, τα άρθρα 19, παράγραφος 1, και 207 ΣΛΕΕ. Στο επόμενο τμήμα, θα εκθέσω τους λόγους που με οδήγησαν στο συμπέρασμα αυτό. Στο πλαίσιο αυτό, θα εξηγήσω επίσης γιατί, σε τελική ανάλυση, τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν υπέρ των άλλων τριών διατάξεων, καίτοι δεν είναι εντελώς αβάσιμα, δεν με πείθουν. Τέλος, θα επιλύσω το κεντρικό ζήτημα που ετέθη με την υπό κρίση αίτηση γνωμοδοτήσεως: τον αποκλειστικό ή συντρέχοντα χαρακτήρα της αρμοδιότητας της Ένωσης να συνάψει τη Συνθήκη του Μαρακές.

Β– *Οι ουσιαστικές νομικές βάσεις*

1. Άρθρο 207 ΣΛΕΕ

Γενικές παρατηρήσεις

39. Η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τη Λιθουανική Κυβέρνηση και την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου[16], τονίζει ότι η Συνθήκη του Μαρακές αποτελεί πράξη στο πλαίσιο της κοινής εμπορικής πολιτικής και, ως εκ τούτου, το άρθρο 207 ΣΛΕΕ πρέπει να είναι μια εκ των ουσιαστικών νομικών βάσεων της επίμαχης αποφάσεως.

40. Συμμερίζομαι την άποψη αυτή.

41. Η κοινή εμπορική πολιτική αποτελεί έναν εκ των κυρίων αξόνων των σχέσεων της Ένωσης με τον υπόλοιπο κόσμο. Κατά το άρθρο 207, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η πολιτική αυτή πρέπει να «διαμορφώνεται βάσει ενιαίων αρχών, ιδίως όσον αφορά τις μεταβολές δασμολογικών συντελεστών, τη σύναψη δασμολογικών και εμπορικών συμφωνιών σχετικά με τις ανταλλαγές εμπορευμάτων και υπηρεσιών, και τις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας, τις άμεσες ξένες επενδύσεις, την ενοποίηση των μέτρων ελευθέρωσης, την πολιτική των εξαγωγών, καθώς και τα μέτρα εμπορικής άμυνας, συμπεριλαμβανομένων όσων λαμβάνονται σε περιπτώσεις ντάμπινγκ και επιδοτήσεων».

42. Κατά πάγια νομολογία, το γεγονός και μόνον ότι πράξη της Ένωσης ενδέχεται να έχει ορισμένες συνέπειες για το διεθνές εμπόριο δεν αρκεί προκειμένου να συναχθεί ότι η πράξη πρέπει να υπαχθεί στην κατηγορία των εκείνων που εμπίπτουν στην κοινή εμπορική πολιτική. Συγκεκριμένα, πράξη της Ένωσης εμπίπτει στην πολιτική αυτή εφόσον αφορά ειδικώς το διεθνές εμπόριο, υπό την έννοια ότι προορίζεται κυρίως να προάγει, να διευκολύνει ή να διέπει το εμπόριο και έχει ευθείες και άμεσες συνέπειες επί του εμπορίου[17].

43. Τι αποτελεί αντικείμενο του διεθνούς εμπορίου δεν μπορεί ούτε να οριστεί εν γένει ούτε να προσδιοριστεί κατά τρόπο στατικό και αυστηρό. Το παγκόσμιο εμπόριο υπόκειται σε διαρκείς μεταβολές: οι εμπορικές πρακτικές, τα πρότυπα και οι τάσεις εξελίσσονται διαχρονικώς. Η Ένωση οφείλει πάντα να είναι σε θέση να εκπληρώσει την αποστολή της ως παγκόσμιος εμπορικός παράγοντας έναντι των εμπορικών της εταίρων, τόσο σε διμερές όσο και σε πολυμερές επίπεδο. Για τον λόγο αυτό συνιστά, από μακρού χρόνου, πάγια νομολογία του Δικαστηρίου ότι η κοινή εμπορική πολιτική πρέπει να ορίζεται ευρέως, και να απορρίπτονται στενές ερμηνείες των διατάξεων της Συνθήκης που θα είχαν ως αποτέλεσμα «να καταστεί βαθμιαία ασήμαντη» η εν λόγω πολιτική[18]. Η κοινή εμπορική πολιτική νοείται, όπως τόνισε το Δικαστήριο, ως έχουσα «ανοικτ[ό] χαρακτήρ[α]»[19]. Κατά τον ορισμό των χαρακτηριστικών αυτής της πολιτικής και των πράξεων που εκδίδονται στο πλαίσιό της, οι Συνθήκες έλαβαν υπόψη το ενδεχόμενο μεταβολών: το άρθρο 207 ΣΛΕΕ «προϋποθέτει την προσαρμογή της πολιτικής αυτής στις ενδεχόμενες αλλαγές αντιλήψεων στη διεθνή κοινωνία».[20]

16 — Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου εκφράζει την εν λόγω άποψη μόνον επικουρικώς, σε περίπτωση που το άρθρο 19 ΣΛΕΕ δεν θεωρηθεί αυτοτελώς επαρκής βάση για τη σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές.

17 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 22ας Οκτωβρίου 2013, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-137/12, EU:C:2013:675, σκέψη 57), της 18ης Ιουλίου 2013, Daiichi Sankyo και Sanofi-Aventis Deutschland (C-414/11, EU:C:2013:520, σκέψη 51), καθώς και της 12ης Μαΐου 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia και ERSA (C-347/03, EU:C:2005:285, σκέψη 75).

18 — Γνωμοδότηση 1/78 της 4ης Οκτωβρίου 1979 (EU:C:1979:224, σκέψεις 44 και 45). Συναφώς, βλ. επίσης απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1995, Werner (C-70/94 (EU:C:1995:328, σκέψεις 9 επ.), καθώς και προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-178/03, EU:C:2005:312, σημείο 32).

19 — Βλ. γνωμοδότηση 1/94 της 15ης Νοεμβρίου 1994 (EU:C:1994:384, σημείο 41).

20 — Βλ. απόφαση της 26ης Μαρτίου 1987, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (45/86, EU:C:1987:163, σκέψη 19).

44. Υπό το πρίσμα των αρχών αυτών, φρονώ πως είναι σαφές ότι η επίμαχη απόφαση εμπίπτει, τουλάχιστον μερικώς, στην κοινή εμπορική πολιτική.

45. Το άρθρο 207, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ περιλαμβάνει τις «εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας» στους τομείς που εμπίπτουν στο πεδίο της κοινής εμπορικής πολιτικής. Ερμηνεύοντας την έννοια αυτή στην υπόθεση Daiichi Sankyo, το Δικαστήριο έκρινε ότι, μεταξύ των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα της διανοητικής ιδιοκτησίας, μόνον όσες εμφανίζουν ειδικό σύνδεσμο με το διεθνές εμπόριο μπορούν να εμπίπτουν στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής[21].

46. Σειρά κεντρικών διατάξεων της Συνθήκης του Μαρακές προδήλως εμφανίζουν τέτοιον ειδικό σύνδεσμο με το διεθνές εμπόριο: ειδικότερα, το άρθρο 5 («Διασυνοριακή ανταλλαγή αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο»), το άρθρο 6 («Εισαγωγή αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο») και το άρθρο 9 («Συνεργασία με στόχο τη διευκόλυνση των διασυνοριακών ανταλλαγών»). Οι διατάξεις αυτές προβλέπουν ορισμένες εκ των θεμελιωδών υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν τα συμβαλλόμενα μέρη, ενώ φαίνεται πως είναι ουσιώδεις για την επίτευξη των σκοπών της «[αυξήσεως] του αριθμού των έργων σε προσβάσιμες μορφές, όσο και [της βελτιώσεως] της κυκλοφορίας των έργων αυτών», όπως ορίζονται στο προοίμιο της Συνθήκης του Μαρακές[22]. Κατά το προοίμιο αυτό, ένας εκ των λόγων που «εξακολουθεί να υπάρχει έλλειψη διαθέσιμων έργων σε αντίγραφα σε προσβάσιμο μορφότυπο» είναι ακριβώς η περιορισμένη διασυνοριακή ανταλλαγή τέτοιων αντιγράφων.

47. Επιπροσθέτως, άλλες διατάξεις της Συνθήκης του Μαρακές (όπως το άρθρο 4) έχουν επίσης ως σκοπό τη διευκόλυνση του διεθνούς εμπορίου, μέσω της εναρμονίσεως ορισμένων κανόνων σχετικά με την υπόσταση, το περιεχόμενο και την άσκηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Συνεπώς, καίτοι σε διαφορετικό πλαίσιο και σε πολύ πιο περιορισμένη έκταση, με τη Συνθήκη του Μαρακές επιδιώκεται επίσης ένας εκ των σκοπών της Συμφωνίας TRIPS, τον οποίο το Δικαστήριο έκρινε ως ουσιώδη, με την απόφαση Daiichi Sankyo[23], προκειμένου η εν λόγω Συμφωνία να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 207 ΣΛΕΕ.

48. Επομένως, μια μείζων και σημαντική συνιστώσα της Συνθήκης του Μαρακές όχι μόνο δεν έχει περιορισμένες απλώς συνέπειες για το παγκόσμιο εμπόριο, αλλά αντιθέτως συνδέεται με αυτό κατά τρόπο συγκεκριμένο. Οι διατάξεις της αποσκοπούν στην προαγωγή, διευκόλυνση και ρύθμιση του εμπορίου συγκεκριμένου είδους εμπορευμάτων: των αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο. Στο πλαίσιο του συστήματος της Συνθήκης του Μαρακές, το άνοιγμα των εθνικών αγορών σε αντίγραφα σε προσβάσιμο μορφότυπο από άλλες χώρες αποτελεί εκ των βασικών μέσων επιτεύξεως των στόχων που επιδιώκουν τα συμβαλλόμενα μέρη.

49. Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρούν τα επιχειρήματα που προέβαλαν ορισμένα κράτη μέλη προς αμφισβήτηση του ότι το άρθρο 207 ΣΛΕΕ συνιστά την κατάλληλη νομική βάση, και στα οποία πρόκειται να αναφερθώ ακολούθως.

Μη εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας

50. Κατ’ αρχάς, η Τσεχική, η Γαλλική, η Ουγγρική και η Φινλανδική Κυβέρνηση δεν αποδέχονται ότι η διασυνοριακή ανταλλαγή αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο λαμβάνει χώρα σε εμπορικό πλαίσιο. Παραπέμπουν, ειδικότερα, στο άρθρο 4, παράγραφος 2, της Συνθήκης του Μαρακές, κατά το οποίο τα συμβαλλόμενα μέρη θεσπίζουν περιορισμούς ή εξαιρέσεις στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας περί των δικαιωμάτων του δημιουργού, όταν, μεταξύ άλλων, «η δραστηριότητα στερείται κερδοσκοπικού

21 — Βλ. απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, Daiichi Sankyo και Sanofi-Aventis Deutschland (C-414/11, EU:C:2013:520, σκέψη 52).

22 — Βλ. τέταρτη αιτιολογική σκέψη.

23 — Βλ. απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, Daiichi Sankyo και Sanofi-Aventis Deutschland (C-414/11, EU:C:2013:520, σκέψεις 58 και 59). Βλ. επίσης απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2013, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-137/12, EU:C:2013:675, σκέψεις 60 έως 67).

χαρακτήρα». Παραπέμπουν επίσης στο άρθρο 4, παράγραφος 4, της Συνθήκης αυτής, κατά το οποίο «[σ]υμβαλλόμενο μέρος μπορεί να προβλέψει περιορισμούς ή εξαιρέσεις δυνάμει του παρόντος άρθρου για έργα των οποίων η προμήθεια, υπό τον συγκεκριμένο προσβάσιμο μορφότυπο, δεν μπορεί να γίνει από το εμπόριο με εύλογους όρους για τους δικαιούχους στην συγκεκριμένη αγορά».

51. Ωστόσο, κατά τη νομολογία, μια δραστηριότητα εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης εφόσον είναι οικονομικής φύσεως[24]. Υπό όλως εξαιρετικές και μόνο συνθήκες βρίσκεται μια δραστηριότητα, η οποία εκ πρώτης όψεως είναι οικονομικής φύσεως, εκτός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης δυνάμει της αρχής της αλληλεγγύης[25]. Επιπροσθέτως, μολονότι το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια στους τομείς της δημόσιας υγείας και της κοινωνικής ασφαλίσεως και, ειδικότερα, ότι δύνανται στο πλαίσιο αυτό να προσφεύγουν σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, εντούτοις το Δικαστήριο δεν έχει ρητώς εξαιρέσει τις δραστηριότητες αυτού του είδους από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης[26]. Ειδικότερα, κατά πάγια νομολογία, κάθε φορέας που ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο της χρηματοδοτήσεώς του, εμπίπτει κατ' αρχήν στις περί ανταγωνισμού διατάξεις του δικαίου της Ένωσης[27]. Συνεπώς, φαίνεται πως κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου δεν αποκλείεται η δυνατότητα εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης σε δραστηριότητες που ασκούνται είτε σε μη κερδοσκοπική βάση ή με ζημία, είτε για την επίτευξη μη οικονομικών στόχων. Προσθέτω ότι τα κράτη μέλη που αμφισβητούν τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 207 ΣΛΕΕ δεν εξηγούν γιατί η προσέγγιση αυτή δεν είναι κατάλληλη όσον αφορά το διεθνές εμπόριο.

52. Οι εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία φαίνεται πως υποστηρίζουν ότι τα εμπορεύματα που ανταλλάσσονται σε μη κερδοσκοπική βάση εμπίπτουν στην έννοια των «μη εμπορικών πτυχών της διανοητικής ιδιοκτησίας» και, κατά συνέπεια, βρίσκονται εκτός του πεδίου της κοινής εμπορικής πολιτικής.

53. Τούτο συνιστά, κατά την άποψή μου, εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 207 ΣΛΕΕ. Η διάταξη αυτή δεν εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της *συναλλαγές* ή *δραστηριότητες* μη εμπορικής φύσεως. Πράγματι, το γεγονός ότι ορισμένα εμπορεύματα ή ορισμένες υπηρεσίες μπορούν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να ανταλλάσσονται για σκοπούς πέραν της κερδοσκοπίας (περιλαμβανομένης, παραδείγματος χάριν, της δωρεάν προσφοράς) δεν σημαίνει ότι τα εμπορεύματα ή οι υπηρεσίες αυτές δεν αποτελούν αντικείμενο εμπορίου. Στο άρθρο 4, παράγραφος 4, της Συνθήκης του Μαρακές, όπου γίνεται αναφορά σε αντίγραφα των οποίων η προμήθεια υπό προσβάσιμο μορφότυπο «δεν μπορεί να γίνει από το εμπόριο με εύλογους όρους […] στην συγκεκριμένη αγορά», υπονοείται ότι υφίσταται αγορά στην οποία διεξάγεται εμπόριο του εν λόγω είδους εμπορευμάτων με όρους εμπορίου. Όπως επισήμανε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι οικονομικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στην εν λόγω αγορά θα υποστούν οπωσδήποτε συνέπειες από την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης του Μαρακές.

54. Είναι σημαντικό ότι, με την απόφαση Daiichi Sankyo[28], το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ολόκληρη η Συμφωνία TRIPS εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 207 ΣΛΕΕ. Ωστόσο, η Συμφωνία TRIPS επίσης περιλαμβάνει διατάξεις περί υπηρεσιών που παρέχονται ή εμπορευμάτων που πωλούνται για μη εμπορική χρήση[29]. Παρομοίως, η Σύμβαση της Βέρνης, η οποία μέσω της παραπομπής στο

24 — Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2006, Meca-Medina και Majcen κατά Επιτροπής (C-519/04 P, EU:C:2006:492, σκέψη 22).

25 — Βλ. απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 1993, Poucet και Pistre (C-159/91 και C-160/91, EU:C:1993:63).

26 — Βλ. αποφάσεις της 17ης Ιουνίου 1997, Sodemare κ.λπ. (C-70/95, EU:C:1997:301), και της 11ης Δεκεμβρίου 2014, Azienda sanitaria locale n. 5 «Spezzino» κ.λπ. (C-113/13, EU:C:2014:2440).

27 — Βλ. απόφαση της 23ης Απριλίου 1991, Höfner και Elser (C-41/90, EU:C:1991:161, σκέψη 21).

28 — Απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, Daiichi Sankyo και Sanofi-Aventis Deutschland (C-414/11, EU:C:2013:520).

29 — Βλ., για παράδειγμα, το άρθρο 31, στοιχεία β′ και γ′, και το άρθρο 60 της Συμφωνίας TRIPS.

άρθρο 2.2 της Συμφωνίας TRIPS μπορεί να θεωρηθεί ως μερικώς ενσωματωθείσα στην τελευταία, περιέχει επίσης διατάξεις για τη ρύθμιση της χρήσεως προστατευόμενων έργων σε ορισμένες μη εμπορικές δραστηριότητες [30]. Ουδεμία εκ των εν λόγω συμφωνιών εξαιρεί καθολικώς τις μη εμπορικές συναλλαγές ή χρήσεις των προστατευόμενων έργων από το πεδίο εφαρμογής τους.

55. Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά τη νομολογία των δικαιοδοτικών οργάνων του ΠΟΕ, στα καλλιτεχνικά έργα και στα άλλα έργα διανοητικής δημιουργίας επιφυλάσσεται γενικώς η ίδια μεταχείριση όπως και στα υπόλοιπα εμπορεύματα, ακόμη και όταν είναι αντικείμενο εμπορίου με μη εμπορικούς όρους ή εκμεταλλεύσεως για μη εμπορικές χρήσεις [31]. Ακόμη και όταν ο όρος «εμπόριο» χρησιμοποιείται στις συμφωνίες του ΠΟΕ, ο όρος αυτός ερμηνεύεται με ιδιαίτερη ευρύτητα, υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει «κάθε ανταλλαγή εμπορευμάτων», ανεξαρτήτως της «φύσεως ή του είδους του «εμπορίου», ή της αιτίας ή της λειτουργίας της συναλλαγής» [32]. Η εφαρμογή των κανόνων του ΠΟΕ δεν μπορεί να εξαρτάται από την ιδιωτική απόφαση ενός φορέα ως προς τον τρόπο διεξαγωγής των επιχειρηματικών του δραστηριοτήτων. Πράγματι, φαίνεται πως ορισμένοι κανόνες του ΠΟΕ στηρίζονται στην παραδοχή πως ορισμένες συναλλαγές πραγματοποιούνται με μη εμπορικούς όρους. Παραδείγματος χάριν, η συμφωνία αντιντάμπινγκ του ΠΟΕ [33] αφορά, μεταξύ άλλων ζητημάτων, εξαγωγές προϊόντων που δεν καλύπτουν το συνολικό κόστος παραγωγής τους [34]. Συνεπώς, χωρίς διόλου να απαιτείται κέρδος, οι κανόνες του ΠΟΕ τυγχάνουν επίσης εφαρμογής σε συναλλαγές που πραγματοποιούνται με ζημία, εκτός εάν προβλέπεται το αντίθετο.

56. Το άρθρο 207 ΣΛΕΕ εξαιρεί από το πεδίο της κοινής εμπορικής πολιτικής αποκλειστικά τις μη εμπορικές *πτυχές* των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Ως τέτοιες νοούνται οι πτυχές του δικαίου διανοητικής ιδιοκτησίας που δεν συνδέονται στενά ή άμεσα με το διεθνές εμπόριο. Πρόκειται σαφώς για υπολειμματική κατηγορία. Πράγματι, γενικώς, οι περί διανοητικής ιδιοκτησίας διατάξεις αποσκοπούν στην παροχή ορισμένων αποκλειστικών δικαιωμάτων σχετικά με την εκμετάλλευση έργων διανοητικής ιδιοκτησίας, προκειμένου να προωθήσουν τη δημιουργικότητα και την καινοτομία. Τα εν λόγω αποκλειστικά δικαιώματα δεν αποτελούν παρά sui generis μορφές μονοπωλιακών δικαιωμάτων που μπορούν να περιορίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων ή υπηρεσιών. Επομένως, ως εκ της φύσεώς τους, οι περί διανοητικής ιδιοκτησίας διατάξεις αφορούν ως επί το πλείστον το εμπόριο. Παράδειγμα μη εμπορικής πτυχής της διανοητικής ιδιοκτησίας αποτελούν τα ηθικά δικαιώματα, τα οποία, όντως, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της Συμφωνίας TRIPS [35]. Εν πάση περιπτώσει, στην παρούσα υπόθεση παρέλκει η περαιτέρω ανάλυση της εν λόγω έννοιας: αρκεί να επισημανθεί ότι ούτε τα ηθικά δικαιώματα ούτε οποιαδήποτε άλλη πτυχή της διανοητικής ιδιοκτησίας που δεν συνδέεται με το εμπόριο διέπεται από τη Συνθήκη του Μαρακές.

57. Ανεξαρτήτως αυτού, φρονώ ότι τα επιχειρήματα που εξετάστηκαν εν προκειμένω εκκινούν από εσφαλμένη παραδοχή. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή, η Συνθήκη του Μαρακές ουδόλως απαιτεί η αναπαραγωγή, η διανομή και η διάθεση αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο να γίνεται δωρεάν. Όπως προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 5, της Συνθήκης αυτής, «[η] εθνική νομοθεσία καθορίζει κατά πόσον οι περιορισμοί ή οι εξαιρέσεις του παρόντος άρθρου υπόκεινται σε αμοιβή».

30 — Βλ., για παράδειγμα, τα άρθρα II(9) και IV(4) του παραρτήματος.

31 — Παραδείγματος χάριν, στην υπόθεση DS160, US – Section 110(5) Copyright Act, η Ειδική Ομάδα έλαβε ελάχιστα υπόψη τα επιχειρήματα των αντιδίκων ως προς το κατά πόσον οι εξαιρέσεις από τα δικαιώματα δημιουργού των συγγραφέων και των συνθετών κατά τους νόμους των ΗΠΑ έπρεπε να περιοριστούν σε μη εμπορικές χρήσεις των έργων, προκειμένου να είναι σύμφωνες με τη Συμφωνία TRIPS. Βλ. Έκθεση της Ειδικής Ομάδας της 15ης Ιουνίου 2000 (WT/DS160/R), σημείο 6.58.

32 — Βλ. Έκθεση του Δευτεροβάθμιου Δικαιοδοτικού Οργάνου της 7ης Ιουνίου 2016 στην υπόθεση DS461, Colombia Measures Relating to the Importation of Textiles, Apparel and Footwear (WT/DS461/AB/R), σημεία 5.34 έως 5.36.

33 — Συμφωνία για την εφαρμογή του άρθρου VI της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου του 1994.

34 — Βλ. άρθρο 2.2 της συμφωνίας αντιντάμπινγκ του ΠΟΕ, και, όσον αφορά την έννομη τάξη της Ένωσης, άρθρο 2, παράγραφοι 3 έως 6, του βασικού κανονισμού αντιντάμπινγκ [κανονισμός (ΕΚ) 1225/2009 του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΕ 2009, L 343, σ. 51)].

35 — Βλ., ειδικότερα, το άρθρο 9, παράγραφος 1, της Συμφωνίας TRIPS. Για το εν λόγω ζήτημα, βλ. Dimopoulos, A., «An Institutional Perspective II: The Role of the CJEU in the Unitary (EU) Patent System», *The Unitary EU Patent System*, Hart Publishing, Οξφόρδη, 2015, σ. 75.

58. Ωστόσο, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Ιταλική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η «αμοιβή» όπως ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 5, της Συνθήκης του Μαρακές δεν πρέπει να ερμηνεύεται υπό την κυριολεκτική έννοια της «αμοιβής», παρά μάλλον ως απλή αποζημίωση για τους φορείς δικαιωμάτων του δημιουργού.

59. Η εν λόγω άποψη είναι, κατά τη γνώμη μου, αβάσιμη. Κατ' αρχάς, επισημαίνω ότι η Ιταλική Κυβέρνηση δεν προέβαλε οποιοδήποτε επιχείρημα προς στήριξη της ερμηνείας του άρθρου 4, παράγραφος 5, που προτείνει, η οποία φαίνεται να προσκρούει στο γράμμα της διατάξεως αυτής. Δεύτερον, και σημαντικότερο, το γεγονός ότι το χρηματικό ποσό που πρέπει ενδεχομένως να καταβληθεί στους φορείς δικαιωμάτων δημιουργού μπορεί να μην αντιστοιχεί στην πλήρη τιμή της αγοράς ουδόλως συνεπάγεται ότι οι υποκείμενες συναλλαγές αποκλείεται να έχουν εμπορικό χαρακτήρα [36].

60. Κατ' ουσίαν, με τη Συνθήκη του Μαρακές απαιτείται από τα συμβαλλόμενα μέρη να θεσπίσουν συγκεκριμένο πλαίσιο περιορισμών και εξαιρέσεων από τις διατάξεις περί δικαιωμάτων του δημιουργού, προκειμένου να επιτραπεί η αναπαραγωγή, η διανομή και η διάθεση αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο, καθώς και να καταστεί δυνατή η διασυνοριακή ανταλλαγή των εν λόγω έργων. Η Συνθήκη αυτή δεν ρυθμίζει τον εμπορικό ή μη εμπορικό χαρακτήρα των συναλλαγών με τις οποίες πραγματοποιούνται αυτές οι δραστηριότητες. Εν πάση περιπτώσει, ορισμένες εκ των συναλλαγών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης του Μαρακές αναμφίβολα έχουν εμπορικό χαρακτήρα.

61. Χάριν πληρότητας, επισημαίνω επίσης ότι, κατά τα άρθρα 4, παράγραφος 4, και 5, παράγραφος 3, της Συνθήκης του Μαρακές, οι υποχρεώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 4, παράγραφος 1, και 5, παράγραφος 1, της αυτής Συνθήκης μπορούν επίσης να εκπληρωθούν από τα συμβαλλόμενα μέρη μέσω της θεσπίσεως, στη νομοθεσία περί δικαιωμάτων του δημιουργού, περιορισμών ή εξαιρέσεων που δεν περιορίζονται στις δραστηριότητες μη κερδοσκοπικών φορέων.

Οι σύνδεσμοι με τη Συμφωνία TRIPS

62. Δεύτερον, η Γαλλική, η Ουγγρική, η Ρουμανική και η Φινλανδική Κυβέρνηση τονίζουν ότι η Συνθήκη του Μαρακές υπήρξε αντικείμενο διαπραγματεύσεων υπό την αιγίδα του ΠΟΔΙ, ενός φορέα των Ηνωμένων Εθνών που δεν έχει ως αντικείμενο την απελευθέρωση και την προαγωγή του εμπορίου. Η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου επισημαίνουν, επίσης, το γεγονός ότι η Συνθήκη του Μαρακές έχει, κατά την εκτίμησή τους, ασθενείς και μόνο συνδέσμους με τη Συμφωνία TRIPS.

63. Οι εν λόγω αντιρρήσεις, ομοίως, δεν με πείθουν.

64. Κατ' αρχάς, έχει περιορισμένη μόνο σημασία το εάν και σε ποιο πλαίσιο λαμβάνει χώρα η διαπραγμάτευση μιας διεθνούς συμφωνίας. Μολονότι τα εν λόγω στοιχεία μπορούν, κατά περίπτωση, να παράσχουν ορισμένες χρήσιμες ενδείξεις σχετικά με τις προθέσεις αυτών που συνέταξαν τη συμφωνία, αυτό που πραγματικά έχει σημασία είναι ο σκοπός και το περιεχόμενο της συμφωνίας, όπως προκύπτουν από το γράμμα της.

65. Παραδείγματος χάριν, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απόφαση του Συμβουλίου για την υπογραφή, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της ευρωπαϊκής σύμβασης για τη νομική προστασία των υπηρεσιών που βασίζονται ή συνίστανται στην παροχή πρόσβασης υπό όρους [37] έπρεπε να στηριχθεί στο άρθρο 207 ΣΛΕΕ, καίτοι η εν λόγω συμφωνία συνήφθη στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης,

36 — Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2012, Ordine degli Ingegneri della Provincia di Lecce κ.λπ. (C-159/11, EU:C:2012:817, σκέψη 29), και της 4ης Ιουνίου 2009, Βάτσουρας και Κουπατάντζε (C-22/08 και C-23/08, EU:C:2009:344, σκέψη 27).

37 — Απόφαση 2014/243/ΕΕ του Συμβουλίου, της 14ης Απριλίου 2014 (ΕΕ 2014, L 128, σ. 61).

ενός οργανισμού με κύριο αντικείμενο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου[38]. Επίσης, ο ΠΟΔΙ όντως ασκεί διοικητικές αρμοδιότητες σε σχέση με άλλες διεθνείς συμφωνίες που προφανώς έχουν σαφείς συνδέσμους με το διεθνές εμπόριο: παραδείγματος χάριν, η συμφωνία της Μαδρίτης για την καταπολέμηση των ψευδών ή παραπλανητικών ενδείξεων προελεύσεως επί εμπορευμάτων[39].

66. Επ' αυτού, προσθέτω μόνον ότι το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί πως οι εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας εμπίπτουν στο πεδίο της κοινής εμπορικής πολιτικής, ανεξαρτήτως του εάν περιλαμβάνονται σε διεθνείς συμφωνίες που αποτελούν μέρος των συμφωνιών του ΠΟΕ (ή η διαπραγμάτευσή τους έλαβε χώρα στο πλαίσιο του ΠΟΕ)[40].

Ο σκοπός της Συνθήκης του Μαρακές

67. Τρίτον, η Φινλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου τονίζουν ότι σκοπός της Συνθήκης του Μαρακές δεν είναι η απελευθέρωση του εμπορίου, αλλά η συνεισφορά στην πλήρη ανάπτυξη των ατόμων με μειωμένη όραση. Οι εν λόγω κυβερνήσεις υποστηρίζουν ότι το νομικό ζήτημα της παρούσας υποθέσεως είναι, mutatis mutandis, παρόμοιο με αυτό που εξέτασε το Δικαστήριο στις υποθέσεις σχετικά με το πρωτόκολλο της Καρθαγένης περί προλήψεως των κινδύνων που απορρέουν από τη βιοτεχνολογία[41] και τη Σύμβασης της Βασιλείας για τον έλεγχο της διασυνοριακής διακίνησης επικίνδυνων αποβλήτων και της διάθεσής τους[42]. Στις υποθέσεις αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι η περιβαλλοντική συνιστώσα της συμφωνίας υπερίσχυε της εμπορικής συνιστώσας.

68. Κατ' αρχάς, υπενθυμίζω ότι το άρθρο 207 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι «[η] κοινή εμπορική πολιτική ασκείται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης». Επίσης, το άρθρο 21 ΣΕΕ –που θεσπίζει τις αρχές και τους στόχους αυτούς– ορίζει ότι η δράση της Ένωσης στο διεθνές πεδίο διέπεται, μεταξύ άλλων, από τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης και πρέπει να αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, «[στην] προώθηση, στις αναπτυσσόμενες χώρες, της αειφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας».

69. Όπως τονίστηκε ανωτέρω, με τις σύγχρονες εμπορικές συμφωνίες συχνά επιδιώκονται διάφοροι σκοποί ταυτοχρόνως. Οι αμιγώς οικονομικοί σκοποί είναι ορισμένοι μόνο εκ των εν λόγω σκοπών. Οι ανθρωπιστικοί, οι αναπτυξιακοί και οι περιβαλλοντικοί σκοποί, παραδείγματος χάριν, συχνά έχουν κεντρική θέση κατά τη διαπραγμάτευση διεθνών συμφωνιών, το κύριο περιεχόμενο των οποίων παραμένει, ωστόσο, σαφώς εμπορικό[43]. Παραδείγματος χάριν, λίγα χρόνια πριν, στο πλαίσιο διαδικασίας που ξεκίνησε με τη δήλωση της Ντόχα για τη Συμφωνία TRIPS και τη δημόσια υγεία[44], τα μέλη του ΠΟΕ έλαβαν σειρά αποφάσεων, είτε τροποποιητικών είτε εφαρμοστικών της Συμφωνίας

38 — Βλ. απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2013, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-137/12, EU:C:2013:675).

39 — Κατά τη συμφωνία αυτή (που υπεγράφη στις 14 Ιουλίου 1967 και ετέθη σε ισχύ στις 26 Απριλίου 1970), κάθε προϊόν που φέρει ψευδή ή παραπλανητική ένδειξη προελεύσεως, βάσει της οποίας ένα εκ των συμβαλλομένων κρατών, ή μια περιφέρεια που βρίσκεται σε αυτό, ορίζεται άμεσα ή έμμεσα ως η χώρα ή η περιφέρεια καταγωγής, πρέπει να κατάσχεται κατά την εισαγωγή, διαφορετικά πρέπει να απαγορεύεται η εισαγωγή του, ή πρέπει να αναληφθούν άλλες δράσεις ή να επιβληθούν άλλες κυρώσεις σε σχέση με την εισαγωγή αυτή.

40 — Βλ. αποφάσεις της 12ης Μαΐου 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia και ERSA (C-347/03, EU:C:2005:285, σκέψεις 71 έως 83), και της 22ας Οκτωβρίου 2013, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-137/12, EU:C:2013:675, σκέψεις 60 έως 67).

41 — Βλ. γνωμοδότηση 2/00 της 6ης Δεκεμβρίου 2001 (EU:C:2001:664).

42 — Βλ. απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2009, Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-411/06, EU:C:2009:518).

43 — Συναφώς, επισημαίνω ότι ορισμένες εκ των κυβερνήσεων που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας φαίνεται πως αποδίδουν περισσότερη σημασία στον σκοπό της Συνθήκης του Μαρακές, σε σχέση με το περιεχόμενό της. Φρονώ πως τούτο είναι εσφαλμένο. Όπως επισημάνθηκε στο σημείο 33 ανωτέρω, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου ο ερμηνευτής ενός μέτρου οφείλει να εξετάσει τόσο τον σκοπό όσο και το περιεχόμενό του. Άλλωστε, τα συμβαλλόμενα μέρη μιας διεθνούς συμφωνίας (περιλαμβανομένων, σε περίπτωση μικτής συμφωνίας, της Ένωσης και των κρατών μελών της) μπορεί κάλλιστα να αντιλαμβάνονται διαφορετικά τους στόχους της συμφωνίας αυτής, ή να ιεραρχούν διαφορετικά τις διάφορες συνιστώσες της (βλ. De Baere, G., Van den Sanden, T., «Interinstitutional Gravity and Pirates of the Parliament on Stranger Tides: the Continued Constitutional Significance of the Choice of Legal Basis in Post-Lisbon External Action», *E.C.L. Review*, τόμος 12(1), Cambridge University Press, 2016, σ. 85-113).

44 — Υπουργική Διάσκεψη του ΠΟΕ στην Ντόχα, 20 Νοεμβρίου 2001, WT/MIN(01)/DEC/2.

TRIPS σχετικά με τη δυνατότητα κατοχυρώσεως διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας [45] και αδειοδοτήσεως [46] των φαρμακευτικών προϊόντων, προς όφελος των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών. Με τα μέτρα αυτά αναμφίβολα επιδιώκονται σκοποί αφενός αναπτυξιακοί και αφετέρου σχετικοί με την υγεία: ήτοι, η διασφάλιση της προσβάσεως σε φάρμακα (ιδίως προϊόντα κατά του HIV) για όλους στις φτωχότερες χώρες. Παρά ταύτα, υπό το πρίσμα του περιεχομένου και του συστήματός τους, φρονώ πως ελάχιστοι θα αμφισβητούσαν ότι τα μέτρα αυτά έχουν ειδικό σύνδεσμο με το παγκόσμιο εμπόριο [47].

70. Για τον λόγο αυτό οι Συνθήκες της Ένωσης, ιδίως κατόπιν της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας, ορίζουν ότι με την εξωτερική δράση της Ένωσης (περιλαμβανομένης αυτής στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής) [48] επιδιώκεται σειρά στόχων, τόσο οικονομικής όσο και μη οικονομικής φύσεως. Τούτο εξηγεί επίσης γιατί το Δικαστήριο, ακόμα και πριν από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας, παγίως αποφαινόταν ότι, παραδείγματος χάριν, οι σχετικοί με την οικονομική ανάπτυξη, [49] την προστασία του περιβάλλοντος [50] ή την εξωτερική πολιτική [51] σκοποί δύνανται να επιδιώκονται στο πλαίσιο της κοινής εμπορικής πολιτικής.

71. Σε τελική ανάλυση, η κοινή εμπορική πολιτική αποτελεί κατ' ουσίαν την εξωτερική διάσταση της εσωτερικής αγοράς και της τελωνειακής ένωσης. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι το άρθρο 114 ΣΛΕΕ αποτελεί την κύρια διάταξη επί της οποίας ερείδεται ο νομοθέτης της Ένωσης προκειμένου να θεσπίσει τα μέτρα που απαιτούνται για την καθιέρωση και τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Κατά πάγια νομολογία, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις για την επιλογή του άρθρου 114 ΣΛΕΕ ως νομικής βάσεως, ο νομοθέτης της Ένωσης δεν μπορεί να εμποδίζεται να στηριχθεί σε αυτή τη νομική βάση λόγω του ότι η επιδίωξη άλλων σκοπών γενικού συμφέροντος [52] (όπως, παραδείγματος χάριν, η δημόσια υγεία [53] ή η προστασία του καταναλωτή [54]) είναι καθοριστικός παράγοντας για τις επιλογές που πρέπει να γίνουν. Για λόγους συνοχής, η ίδια αρχή πρέπει, κατά την άποψή μου, να εφαρμοστεί όσον αφορά την κοινή εμπορική πολιτική.

72. Φρονώ ότι η Φινλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου σφάλλουν, παρομοιάζοντας τη Συνθήκη του Μαρακές με το προαναφερθέν πρωτόκολλο της Καρθαγένης και τη Σύμβαση της Βασιλείας. Στις υποθέσεις αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εμπορική συνιστώσα των εν λόγω συμφωνιών ήταν απλώς παρεπόμενη της περιβαλλοντικής συνιστώσας. Από την απλή ανάγνωση του κειμένου των εν λόγω συμφωνιών προκύπτει ότι, στο πλαίσιο του γενικού συστήματος των συμφωνιών αυτών, οι εμπορικές διατάξεις ούτε υπερτερούσαν ούτε ήταν ίσης σημασίας με τις

45 — Βλ. αποφάσεις του Συμβουλίου TRIPS της 25ης-27ης Ιουνίου 2002 (IP/C/25) και της 6ης Νοεμβρίου 2015 (IP/C/73) περί επεκτάσεως της μεταβατικής περιόδου κατά το άρθρο 66, παράγραφος 1, της Συμφωνίας TRIPS για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες μέλη όσον αφορά ορισμένες υποχρεώσεις σχετικά με τα φαρμακευτικά προϊόντα.

46 — Βλ., ειδικότερα, Απόφαση του Γενικού Συμβουλίου, της 6ης Δεκεμβρίου 2005, περί τροποποιήσεως της Συμφωνίας TRIPS (WT/L/641).

47 — Συναφώς, επισημαίνω ότι τα μέτρα της Ένωσης σχετικά με τις εν λόγω αποφάσεις του ΠΟΕ έχουν ληφθεί δυνάμει του άρθρου 207 ΣΛΕΕ, είτε αυτοτελώς είτε σε συνδυασμό με άλλα άρθρα των Συνθηκών. Βλ., παραδείγματος χάριν, απόφαση του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2007, για την αποδοχή εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας του πρωτοκόλλου που τροποποιεί τη Συμφωνία TRIPS, που υπεγράφη στη Γενεύη στις 6 Δεκεμβρίου 2005 (2007/768/ΕΚ) (ΕΕ 2007, L 311, σ. 35)· και απόφαση (ΕΕ) 2015/1855 του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 2015, για τον καθορισμό της θέσης που πρέπει να ληφθεί εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο του Συμβουλίου [TRIPS] και του Γενικού Συμβουλίου του [ΠΟΕ] όσον αφορά το αίτημα των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών μελών για παράταση της μεταβατικής περιόδου βάσει του άρθρου 66 παράγραφος 1 της Συμφωνίας [TRIPS] για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου που αφορά ορισμένες υποχρεώσεις σχετικά με τα φαρμακευτικά προϊόντα, και για απαλλαγή από τις υποχρεώσεις που υπέχουν βάσει του άρθρου 70 παράγραφοι 8 και 9 της εν λόγω συμφωνίας (ΕΕ 2015, L 271, σ. 33).

48 — Για την κοινή εμπορική πολιτική, βλ. ειδικότερα άρθρο 206 ΣΛΕΕ.

49 — Γνωμοδότηση 1/78 της 4ης Οκτωβρίου 1979 (EU:C:1979:224, σκέψεις 41 και 46).

50 — Βλ., παραδείγματος χάριν, απόφαση της 29ης Μαρτίου 1990, Ελλάδα κατά Συμβουλίου (C-62/88, EU:C:1990:153, σκέψεις 15 έως 19).

51 — Βλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1995, Werner (C-70/94, EU:C:1995:328, σκέψεις 9 έως 12).

52 — Για το ζήτημα αυτό, γενικώς, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Ιρλανδία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-301/06, EU:C:2008:558, σημείο 97).

53 — Βλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 60 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

54 — Βλ. απόφαση της 8ης Ιουνίου 2010, Vodafone κ.λπ. (C-58/08, EU:C:2010:321, σκέψη 36).

περιβαλλοντικές διατάξεις, όσον αφορά τον αριθμό, το περιεχόμενο και τη σημασία τους. Πράγματι, η πλειονότητα των διατάξεων των συμφωνιών αυτών αφορούσε περιβαλλοντικές ρυθμίσεις, ενώ η ρύθμιση του εμπορίου ήταν απλώς ένα εκ των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων.

73. Αντιθέτως, όπως προαναφέρθηκε, η αύξηση του διεθνούς εμπορίου αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο βρίσκεται ακριβώς στο επίκεντρο του συστήματος που θεσπίζεται με τη Συνθήκη του Μαρακές. Η απλοποίηση και η αύξηση των διασυνοριακών ανταλλαγών αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο συνιστά ένα εκ των βασικών μέσων που επιστράτευσαν τα συμβαλλόμενα μέρη της εν λόγω Συνθήκης για την προαγωγή των σκοπών τους.

74. Θα μπορούσε ακόμα να υποστηριχθεί, με απλά λόγια, ότι αποτέλεσμα της εφαρμογής της Συνθήκης του Μαρακές είναι η αντικατάσταση ενός είδους εμπορίου αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο με ένα άλλο. Επί του παρόντος, το διασυνοριακό εμπόριο των συγκεκριμένων εμπορευμάτων είναι πολύ περιορισμένο, καθώς πραγματοποιείται κατά τους συνήθεις κανόνες της αγοράς. Στο μέλλον, το εμπόριο των εμπορευμάτων αυτών θα διευκολυνθεί, καθώς οι φορείς δικαιωμάτων του δημιουργού θα έχουν περιορισμένα δικαιώματα αντιτάξεως στην αναπαραγωγή, διανομή και διάθεση των έργων τους στις περιπτώσεις που ορίζονται στη Συνθήκη του Μαρακές.

75. Η Γαλλική Κυβέρνηση σφάλλει, επομένως, όταν υποστηρίζει ότι η Συνθήκη του Μαρακές δεν αποσκοπεί στην *απελευθέρωση* ούτε στην *προαγωγή* του εμπορίου. Εν πάση περιπτώσει, κατά πάγια νομολογία, αρκεί μια συμφωνία *να διέπει* το εμπόριο, παραδείγματος χάριν μέσω του περιορισμού ή ακόμη και της απαγορεύσεως του εμπορίου, προκειμένου να εμπίπτει στο πεδίο της κοινής εμπορικής πολιτικής[55].

76. Πάντως, είναι αληθές ότι, όπως επισημαίνει σειρά κυβερνήσεων, οι σχετικές με το εμπόριο διατάξεις της Συνθήκης του Μαρακές υπηρετούν σκοπό διαφορετικής φύσεως. Ως εκ τούτου, συμπεραίνω ότι το άρθρο 207 ΣΛΕΕ δεν δύναται να είναι η αποκλειστική βάση της επίμαχης αποφάσεως.

2. Άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ

77. Στο προοίμιο της Συνθήκης του Μαρακές προβλέπεται, όπως επισημαίνουν η Τσεχική και η Φινλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, ότι απώτερος στόχος της Συνθήκης αυτής είναι η συμβολή στην πλήρη ανάπτυξη των ατόμων με μειωμένη όραση ή με άλλο πρόβλημα αναγνώσεως εντύπων. Τονίζουν, ειδικότερα, τις αρχές της μη εισαγωγής διακρίσεων, της ισότητας των ευκαιριών, της προσβάσεως σε αυτές, καθώς και της πλήρους και αποτελεσματικής συμμετοχής και ενσωματώσεως στην κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, στη δεύτερη αιτιολογική σκέψη γίνεται μνεία της προθέσεως τα άτομα με προβλήματα οράσεως να λαμβάνουν πληροφορίες σε ισότιμη βάση με τους άλλους. Κατόπιν, στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη γίνεται αναφορά στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με προβλήματα οράσεως ή πρόβλημα αναγνώσεως εντύπων στην πρόσβαση σε δημοσιευμένα έργα, καθώς και στην επίτευξη ίσων ευκαιριών στην κοινωνία.

78. Στο προοίμιο γίνεται επίσης παραπομπή στην Παγκόσμια Διακήρυξη για τα δικαιώματα του ανθρώπου και στη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (στο εξής: Σύμβαση του ΟΗΕ). Ο σύνδεσμος μεταξύ της Συμβάσεως του ΟΗΕ και της Συνθήκης του Μαρακές είναι, πράγματι, πρόδηλος. Το άρθρο 30, παράγραφος 3, της πρώτης συμβάσεως ορίζει ως εξής: «[τ]α Κράτη Μέρη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, να

55 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 9ης Μαρτίου 2006, Aulinger (C-371/03, EU:C:2006:160), καθώς και γνωμοδότηση 1/94 της 15ης Νοεμβρίου 1994 (EU:C:1994:384, σκέψη 51).

διασφαλίσουν ότι οι νόμοι που σχετίζονται με την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν αποτελούν ένα παράλογο ή μεροληπτικό εμπόδιο για πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε πολιτιστικό υλικό». Συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί πως η σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές συνιστά εκπλήρωση της δεσμεύσεως που ανελήφθη με την εν λόγω διάταξη.

79. Συναφώς, αξίζει να σημειωθεί ότι η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (στο εξής: Επιτροπή ΟΗΕ), που ιδρύθηκε με τη Σύμβαση του ΟΗΕ, έχει ρητώς επισημάνει τον σύνδεσμο μεταξύ των δύο συμφωνιών. Σχολιάζοντας το άρθρο 9 της Συμβάσεως του ΟΗΕ (που επιγράφεται «Προσβασιμότητα»), η Επιτροπή ΟΗΕ τόνισε ότι η Συνθήκη του Μαρακές «οφείλει να διασφαλίσει την πρόσβαση σε πολιτιστικό υλικό χωρίς μη εύλογα ή εισάγοντα διακρίσεις εμπόδια για άτομα με αναπηρία» [56].

80. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, φρονώ ότι η Συνθήκη του Μαρακές υπηρετεί έναν εκ των σκοπών που ορίζονται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Κατά τη διάταξη αυτή, «το Συμβούλιο, αποφασίζοντας ομόφωνα, σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, και μετά την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, μπορεί να αναλάβει δράση για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού». Επομένως, η αναπηρία είναι εκ των απαριθμούμενων στη διάταξη αυτή πιθανών λόγων διακρίσεως, κατά των οποίων η Ένωση δύναται να αναλάβει δράση.

81. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνω ότι η Ένωση εξέδωσε σειρά νομικών πράξεων που αποσκοπούν στην καταπολέμηση των διακρίσεων, κατοχυρώνοντας την ίση μεταχείριση και την ισότητα των ευκαιριών για το σύνολο των πολιτών, δυνάμει ακριβώς του άρθρου 19 ΣΛΕΕ. Εννοώ, κατά κύριο λόγο, την οδηγία 2000/43/ΕΚ περί φυλετικής ισότητας [57] και την οδηγία 2004/113/ΕΚ περί ισότητας των φύλων [58].

82. Παραπέμπω επίσης, ιδίως, στην οδηγία 2000/78/ΕΚ περί ίσης μεταχειρίσεως στην απασχόληση και την εργασία [59]. Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, σκοπός της «είναι η θέσπιση γενικού πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, *ειδικών αναγκών*, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης στα κράτη μέλη» [60].

83. Φρονώ ότι τα προαναφερθέντα μέτρα της Ένωσης –ακριβώς όπως και οι προμνημονευθείσες στο σημείο 78 ανωτέρω διεθνείς πράξεις– και η Συνθήκη του Μαρακές διαθέτουν μια κοινή σημαντική συνιστώσα σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων.

84. Ωστόσο, η Επιτροπή αντιτίθεται στο εν λόγω συμπέρασμα, υποστηρίζοντας ότι η Συνθήκη του Μαρακές δεν αποτελεί γενικό μέτρο που αποσκοπεί στην καταπολέμηση κάθε δυνατής μορφής διακρίσεως την οποία μπορεί να υποστούν άτομα με αναπηρία: το αντικείμενο της Συνθήκης αυτής περιορίζεται αποκλειστικά στο δικαίωμα του δημιουργού. Επιπροσθέτως, η Επιτροπή επισημαίνει ότι, κατά τα άρθρα 9 και 10 ΣΛΕΕ, η Ένωση οφείλει, μεταξύ άλλων, να καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή όλων των πολιτικών και των δράσεών της.

56 — Βλ. Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, Ενδέκατη σύνοδος, 31 Μαρτίου-11 Απριλίου 2014, Γενικό σχόλιο αριθ. 2 (2014) (CRPD/c/GC/2), σ. 13.

57 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής (ΕΕ 2000, L 180, σ. 22).

58 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2004, για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την παροχή αυτών (ΕΕ 2004, L 373, σ. 37).

59 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16).

60 — Η υπογράμμιση δική μου.

85. Δεν έχω πεισθεί από τα εν λόγω επιχειρήματα. Κατ' αρχάς, ουδεμία ένδειξη υπάρχει στο γράμμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ περί του ότι το πεδίο εφαρμογής του είναι περιορισμένο σε μέτρα γενικής φύσεως ή ευρέως περιεχομένου. Δεύτερον, η Συνθήκη του Μαρακές δεν προβλέπει μόνο την υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να τροποποιήσουν τη νομοθεσία τους περί δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του δημιουργού υπέρ των ατόμων με μειωμένη όραση. Τους επιβάλλει και άλλες υποχρεώσεις: παραδείγματος χάριν, τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την προστασία του ιδιωτικού βίου των ατόμων με μειωμένη όραση (άρθρο 8), ή τη συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς του ΠΟΔΙ με στόχο τη διευκόλυνση των διασυνοριακών ανταλλαγών αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο (άρθρο 9). Επίσης, δυνάμει του άρθρου 13 συγκροτείται συνέλευση με αρμοδιότητα, μεταξύ άλλων, την προσαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης του Μαρακές. Τρίτον, ο στόχος της καταπολεμήσεως των διακρίσεων, μέσω της διασφαλίσεως ίσων ευκαιριών για τα άτομα με μειωμένη όραση, δεν ελήφθη απλώς υπόψη κατά τη διαπραγμάτευση της Συνθήκης του Μαρακές, αλλά συνιστά τον σκοπό της εν λόγω Συνθήκης.

86. Κατόπιν των ανωτέρω, φρονώ ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ πρέπει να περιληφθεί στις νομικές βάσεις της επίμαχης αποφάσεως.

3. Άρθρο 114 ΣΛΕΕ

87. Η Επιτροπή, με την υποστήριξη εν προκειμένω της Τσεχικής, της Φινλανδικής, της Γαλλικής και της Λιθουανικής Κυβερνήσεως, καθώς και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εκτιμά ότι το άρθρο 114 ΣΛΕΕ πρέπει να περιληφθεί στις νομικές βάσεις της επίμαχης αποφάσεως.

88. Δεν συμφωνώ με την άποψη αυτή.

89. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές δύναται να επιφέρει την περαιτέρω εναρμόνιση των διατάξεων της Ένωσης περί των δικαιωμάτων του δημιουργού. Επίσης, δεν αμφισβητείται ότι στο εσωτερικό της Ένωσης τα μέτρα που αφορούν τα εν λόγω ζητήματα μπορούν γενικώς να ερείδονται επί του άρθρου 114 ΣΛΕΕ. Τέλος, είναι αυταπόδεικτο πως η εκ μέρους της Ένωσης εφαρμογή των διατάξεων που θεσπίζονται με τη Συνθήκη του Μαρακές θα έχει θετικές συνέπειες στο διασυνοριακό εμπόριο εντός της Ένωσης.

90. Εντούτοις, φρονώ ότι τα γεγονότα αυτά δεν επαρκούν προκειμένου να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η περί την εσωτερική αγορά συνιστώσα της Συνθήκης του Μαρακές είναι η δεσπόζουσα ή ότι, τουλάχιστον, έχει την ίδια σημασία με την εμπορική συνιστώσα και τη συνιστώσα σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων.

91. Κατά πάγια νομολογία, μέτρο που θεσπίζεται δυνάμει του άρθρου 114 ΣΛΕΕ πρέπει *πράγματι* να αποσκοπεί στη βελτίωση των συνθηκών καθιερώσεως και λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς[61]. Η απλή διαπίστωση διαφορών μεταξύ των εθνικών διατάξεων δεν επαρκεί για τη δικαιολόγηση της επιλογής του άρθρου 114 ΣΛΕΕ ως νομικής βάσεως. Η εφαρμογή της διατάξεως αυτής προϋποθέτει την ύπαρξη διαφορών μεταξύ των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, που είναι ικανές να εμποδίσουν την άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών και να έχουν, ως εκ τούτου, άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς[62].

92. Στην παρούσα υπόθεση, ουδείς εκ των μετεχόντων στη διαδικασία απέδειξε την ύπαρξη σημαντικών διαφορών μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών όσον αφορά τις πτυχές του δικαιώματος του δημιουργού που ρυθμίζει η Συνθήκη του Μαρακές. Σαφώς, κατά το άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2001/29, είναι δυνατή (ή ακόμη και πιθανή) η ύπαρξη διαφορών

61 — Βλ., ειδικότερα, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2000, Γερμανία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-376/98, EU:C:2000:544, σκέψη 84).

62 — Απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Philip Morris Brands κ.λπ. (C-547/14, EU:C:2016:325, σκέψη 58 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

μεταξύ των νομοθετικών, των κανονιστικών ή των διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, όσον αφορά τις εξαιρέσεις ή τους περιορισμούς των δικαιωμάτων του δημιουργού υπέρ των ατόμων με μειωμένη όραση. Ωστόσο, η ύπαρξη απλής πιθανότητας δεν επαρκεί προκειμένου να δικαιολογηθεί η επιλογή του άρθρου 114 ΣΛΕΕ ως νομικής βάσεως.

93. Πράγματι, όπως επισημαίνει η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, δεν έχει εξετασθεί πώς οι εν λόγω φερόμενες διαφορές επιδρούν στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Πάντως, στην αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας 2001/29 προβλέπεται ότι ο βαθμός της επιτευχθείσας εναρμονίσεως, όσον αφορά τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς, «[εξαρτήθηκε] από τις επιπτώσεις τους στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς». Εξ αυτού συνάγω ότι, όταν εκδόθηκε η οδηγία 2001/29, ο νομοθέτης της Ένωσης έλαβε ως δεδομένο ότι οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί υπέρ των ατόμων με αναπηρία δεν έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Σε διαφορετική περίπτωση, ο νομοθέτης της Ένωσης θα είχε αναμφίβολα επιδιώξει τη βαθύτερη εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με το εν λόγω ζήτημα. Μπορεί ευλόγως να υποτεθεί πως, ως προς το ζήτημα αυτό, η κατάσταση δεν έχει καθόλου διαφοροποιηθεί μέχρι σήμερα.

94. Το γεγονός ότι οι πτυχές αυτές δεν έχουν εξετασθεί λεπτομερειακώς από την Επιτροπή ούτε από τον νομοθέτη της Ένωσης συνηγορεί υπέρ της απόψεως ότι η εναρμόνιση της εσωτερικής αγοράς δεν ήταν εκ των κύριων κινήτρων που ώθησαν την Ένωση να διαπραγματευθεί (και εν τέλει να συνάψει) τη Συνθήκη του Μαρακές. Η ενδεχόμενη θετική συμβολή της συνάψεως της Συνθήκης αυτής στην ενδυνάμωση της εσωτερικής αγοράς φαίνεται, επομένως, πως αποτελεί μάλλον δευτερεύοντα στόχο, ή έμμεσο αποτέλεσμα.

95. Το γεγονός ότι οποιοδήποτε εσωτερικό μέτρο με το ίδιο περιεχόμενο θα είχε πιθανόν στηριχθεί στο άρθρο 114 ΣΛΕΕ (είτε αυτοτελώς είτε σε συνδυασμό με άλλες νομικές βάσεις) έχει, εν προκειμένω, μικρή σημασία. Όπως προαναφέρθηκε, καθώς η κοινή εμπορική πολιτική αποτελεί την εξωτερική διάσταση της εσωτερικής αγοράς, ισοδύναμα μέτρα είθισται να ερείδονται στο άρθρο 114 ΣΛΕΕ, εφόσον τα αποτελέσματά τους είναι αμιγώς εσωτερικά για την Ένωση, και στο άρθρο 207 ΣΛΕΕ, όταν λαμβάνονται με σκοπό τη ρύθμιση της σχέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων χωρών.

96. Πράγματι, η Ένωση μπορούσε εσωτερικώς να επιτύχει ισοδύναμα αποτελέσματα, απλά τροποποιώντας την οδηγία 2001/29 (όπως το Συμβούλιο ζήτησε από την Επιτροπή να πράξει στις 19 Μαΐου 2015). Αντιθέτως, οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει η Συνθήκη του Μαρακές μπορούν να επιτευχθούν αποτελεσματικά, μόνον αν οι κανόνες που αυτή περιέχει μεταφερθούν στις έννομες τάξεις πολλών άλλων χωρών, πέραν των συνόρων της Ένωσης. Πράγματι, στην έβδομη αιτιολογική σκέψη της Συνθήκης αυτής τονίζεται ότι εξακολουθεί να υπάρχει έλλειμμα διαθέσιμων αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο, παρά το ότι «πολλά κράτη μέλη έχουν [ήδη] θεσπίσει περιορισμούς και εξαιρέσεις στο πλαίσιο της εθνικής τους νομοθεσίας περί δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του δημιουργού για τα άτομα με προβλήματα όρασης ή άλλο πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων».

97. Υπό το πρίσμα όλων των ανωτέρω, φρονώ ότι το άρθρο 114 ΣΛΕΕ δεν πρέπει να περιληφθεί στις νομικές βάσεις της επίμαχης αποφάσεως.

4. Κοινωνική πολιτική

98. Τέλος, η Ουγγρική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι στην επίμαχη απόφαση πρέπει επίσης να γίνει επίκληση του άρθρου 4, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι ο σκοπός της Συνθήκης του Μαρακές αφορά την κοινωνική πολιτική.

99. Ευθύς εξ αρχής, θα ήθελα να επισημάνω ότι το άρθρο 4 ΣΛΕΕ, όπως και τα άρθρα 3, 5 και 6 ΣΛΕΕ, απλά απαριθμεί τους τομείς αρμοδιότητας της Ένωσης, βάσει του είδους της αρμοδιότητας αυτής. Ο ορισμός και η οριοθέτηση των εν λόγω τομέων αρμοδιότητας, καθώς και οι κανόνες για την εκ μέρους της Ένωσης άσκηση των αρμοδιοτήτων αυτών βρίσκονται, αντιθέτως, σε άλλες διατάξεις των Συνθηκών της Ένωσης. Τα άρθρα 3 έως 6 ΣΛΕΕ δεν μπορούν, συνεπώς, να αποτελέσουν την ουσιαστική νομική βάση οποιουδήποτε μέτρου της Ένωσης.

100. Συνεπώς, τα επιχειρήματα που προέβαλε η Ουγγρική Κυβέρνηση πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστούν ως εάν να αφορούσαν τις διατάξεις περί κοινωνικής πολιτικής: τα άρθρα 151 έως 161 ΣΛΕΕ. Μεταξύ των διατάξεων αυτών φρονώ πως μια ενδεχόμενη νομική βάση της επίμαχης αποφάσεως θα μπορούσε να είναι το άρθρο 153 ΣΛΕΕ.

101. Το άρθρο 153 ΣΛΕΕ προβλέπει τις πράξεις και τις διαδικασίες που η Ένωση μπορεί να ακολουθήσει για την επίτευξη των στόχων του άρθρου 151 ΣΛΕΕ. Επίσης, η δεύτερη εκ των διατάξεων αυτών ορίζει τους στόχους κοινωνικής πολιτικής της Ένωσης ως: «την προώθηση της απασχολήσεως, τη βελτίωση των συνθηκών διαβιώσεως και εργασίας, ώστε να καταστήσουν δυνατή την εναρμόνισή τους με παράλληλη διατήρηση της προόδου, την κατάλληλη κοινωνική προστασία, τον κοινωνικό διάλογο και την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων που θα επιτρέψουν ένα υψηλό και διαρκές επίπεδο απασχολήσεως και την *καταπολέμηση του αποκλεισμού*» [63].

102. Υπό το πρίσμα της διατάξεως αυτής, στοιχείο κοινωνικής πολιτικής μπορεί με βεβαιότητα να εντοπισθεί στη Συνθήκη του Μαρακές. Πράγματι, με την ένατη αιτιολογική σκέψη της Συνθήκης αυτής αναγνωρίζεται η «ανάγκη να διατηρηθεί μια ισορροπία μεταξύ της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών και του ευρύτερου δημοσίου συμφέροντος, ειδικότερα όσον αφορά την εκπαίδευση, την έρευνα, την πρόσβαση σε πληροφορίες, και ότι μια τέτοια ισορροπία πρέπει να διευκολύνει την *αποτελεσματική και έγκαιρη πρόσβαση στα έργα* προς όφελος ατόμων με προβλήματα όρασης ή με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων» [64].

103. Παρά ταύτα, φρονώ πως στο σύστημα της Συνθήκης του Μαρακές ο σκοπός αυτός δεν έχει κεντρικό ρόλο. Ο πραγματικός «κοινωνικός» σκοπός της Συνθήκης αυτής συνίσταται μάλλον στην εν γένει βελτίωση της ζωής των ατόμων με μειωμένη όραση. Η αποτελεσματικότερη πρόσβαση των ατόμων αυτών στην απασχόληση θα ήταν απλώς συνέπεια της καταργήσεως ορισμένων εμποδίων που περιορίζουν την ελευθερία τους εκφράσεως, περιλαμβανομένης της ελευθερίας τους να ζητούν, να λαμβάνουν και να διαδίδουν πληροφορίες και ιδέες κάθε είδους, της εκ μέρους τους απολαύσεως του δικαιώματος στην εκπαίδευση, και της δυνατότητας να ασκούν ερευνητικό έργο.

104. Η κοινωνική πολιτική της Ένωσης επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο σε αυτό που, σε γενικές γραμμές, μπορεί να περιγραφεί ως εργασιακή ή οικονομική ζωή των πολιτών της Ένωσης [65], ενώ όπως προαναφέρθηκε, ο σκοπός της διασφαλίσεως ίσης μεταχειρίσεως και ισότητας ευκαιριών, μεταξύ άλλων, για άτομα με αναπηρία αποτελεί μάλλον αντικείμενο των μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19 ΣΛΕΕ.

105. Επομένως, καθώς οι δύο διατάξεις μερικώς αλληλεπικαλύπτονται [66], φρονώ ότι, όσον αφορά την περί κοινωνικής πολιτικής συνιστώσα της Συνθήκης του Μαρακές, το κέντρο βάρους μπορεί να εντοπισθεί κυρίως στο άρθρο 19 ΣΛΕΕ παρά στο άρθρο 153 ΣΛΕΕ.

63 — Η υπογράμμιση δική μου.

64 — Η υπογράμμιση δική μου.

65 — Οι περισσότεροι στόχοι που ορίζονται στο άρθρο 151, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ είναι σαφείς επ' αυτού, όπως και η παραπομπή στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του 1961 και στον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων του 1989.

66 — Συναφώς, βλ. για παράδειγμα, αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 2006, Chacón Navas (C-13/05, EU:C:2006:456)· της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278)· και απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2007, Del Cerro Alonso (C-307/05, EU:C:2007:509).

5. Άρθρο 209 ΣΛΕΕ

106. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Γαλλική Κυβέρνηση μετέβαλε την άποψή της, διατεινόμενη ότι το άρθρο 209 ΣΛΕΕ πρέπει επίσης να περιληφθεί ως νομική βάση της επίμαχης αποφάσεως, από κοινού με το άρθρο 114 ΣΛΕΕ. Κατά την άποψή της, η Συνθήκη του Μαρακές επιδιώκει αναπτυξιακό σκοπό.

107. Είναι αληθές ότι στο προοίμιο της Συνθήκης του Μαρακές αναγνωρίζεται ότι «η πλειονότητα των ατόμων με προβλήματα όρασης ή πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων ζουν σε αναπτυσσόμενες και σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες», ενώ γίνεται ρητή αναφορά στο αναπτυξιακό πρόγραμμα του ΠΟΔΙ.

108. Ωστόσο, φρονώ πως είναι σαφές ότι, στο γενικό σύστημα της Συνθήκης του Μαρακές, ο αναπτυξιακός σκοπός είναι αμιγώς παρεπόμενος, ή έστω δευτερεύων σε σχέση προς τους υπόλοιπους σκοπούς. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι κύριος στόχος της αναπτυξιακής συνεργασίας είναι η εξάλειψη της φτώχειας στο πλαίσιο βιώσιμης αναπτύξεως[67]. Βάσει όλων των στοιχείων, ο εν λόγω σκοπός δεν βρίσκεται στο επίκεντρο της Συνθήκης του Μαρακές.

109. Κατ' αρχάς, η μνεία του αναπτυξιακού σκοπού στο προοίμιο είναι ιδιαίτερα σύντομη, ενώ ο εμπορικός σκοπός και ο σκοπός σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων της Συνθήκης του Μαρακές ορίζονται πληρέστερα.

110. Δεύτερον, σε ουδεμία συγκεκριμένη διάταξη της εν λόγω Συνθήκης γίνεται ειδική μνεία της αναπτυξιακής πολιτικής. Μόνο στα άρθρα 12 και 13 της Συνθήκης του Μαρακές γίνεται σύντομη αναφορά στις ανάγκες των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών. Ωστόσο, ουδεμία εκ των εν λόγω διατάξεων είναι κεντρικής σημασίας. Το άρθρο 12 είναι αποκλειστικά ερμηνευτική διάταξη: με αυτό αναγνωρίζεται το δικαίωμα των συμβαλλομένων μερών να θεσπίσουν, στην εθνική τους νομοθεσία, άλλους περιορισμούς και εξαιρέσεις από τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας του δημιουργού υπέρ δικαιούχων προσώπων, πέραν αυτών που προβλέπονται στην εν λόγω Συνθήκη. Στην περίπτωση των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, γίνεται αναφορά «[στις] ειδικές ανάγκες [των χωρών αυτών] και τα ιδιαίτερα διεθνή [τους] δικαιώματα, [στις] υποχρεώσεις και [στην] ευελιξία [τους]». Κατόπιν, το άρθρο 13 ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να διαθέτουν συνέλευση. Επίσης, προβλέπει ότι, μολονότι τα έξοδα κάθε αντιπροσωπείας βαρύνουν το συμβαλλόμενο μέρος το οποίο έχει ορίσει την αντιπροσωπεία, στην περίπτωση αντιπροσωπειών συμβαλλομένων μερών που είναι αναπτυσσόμενες χώρες, η συνέλευση μπορεί να ζητήσει από τον ΠΟΔΙ να χορηγήσει οικονομική ενίσχυση, προκειμένου να διευκολύνει τη συμμετοχή τους.

111. Τρίτον, όπως τονίστηκε στο σημείο 69 ανωτέρω, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αναπτυξιακοί σκοποί μπορούν επίσης να επιδιώκονται στο πλαίσιο της κοινής εμπορικής πολιτικής της Ένωσης.

112. Τέταρτον, και κυριότερο, οι κανόνες που θεσπίζονται με τη Συνθήκη του Μαρακές αποσκοπούν σαφώς στη βελτίωση των συνθηκών των δικαιούχων στο σύνολο των συμβαλλομένων μερών, και όχι μόνο (ούτε κυρίως) των δικαιούχων που κατοικούν σε αναπτυσσόμενες ή λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

6. Προκαταρκτικό συμπέρασμα

113. Κατόπιν των ανωτέρω, συμπεραίνω ότι η επίμαχη απόφαση πρέπει να στηριχθεί στα άρθρα 19 και 207 ΣΛΕΕ. Επιπροσθέτως, ουδείς λόγος υφίσταται, κατά την άποψή μου, να θεωρηθεί ότι οι διαδικασίες που προβλέπονται στις δύο αυτές διατάξεις δεν συμβιβάζονται μεταξύ τους: μόνο η προϋπόθεση σχετικά με την ψηφοφορία στο Συμβούλιο ενδέχεται να διαφέρει.

67 — Βλ. απόφαση της 11ης Ιουνίου 2014, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-377/12, EU:C:2014:1903, σκέψεις 36 και 42).

114. Οι διεθνείς συμφωνίες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19 ΣΛΕΕ πρέπει, δυνάμει του άρθρου 218, παράγραφοι 6, σημείο v, και 8, ΣΛΕΕ, να συνάπτονται μέσω της εκδόσεως αποφάσεως του Συμβουλίου, το οποίο αποφασίζει ομοφώνως κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής, και αφού λάβει την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

115. Οι διεθνείς συμφωνίες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 207 ΣΛΕΕ πρέπει, κατά τα άρθρα 207, παράγραφος 4, και 218, παράγραφος 6, σημείο v, ΣΛΕΕ, να συνάπτονται μέσω της εκδόσεως αποφάσεως του Συμβουλίου επί προτάσεως της Επιτροπής, κατόπιν λήψεως της εγκρίσεως του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Όσον αφορά την ψηφοφορία στο Συμβούλιο, η ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία αποτελεί τον κανόνα, ενώ κατ' εξαίρεση απαιτείται ομοφωνία στις τρεις περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 207, παράγραφος 4, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

116. Στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως παρέλκει, ωστόσο, να κριθεί εάν, για την εμπορική της συνιστώσα, κατά το άρθρο 207 ΣΛΕΕ θα απαιτείτο κατ' αρχήν απόφαση του Συμβουλίου με ομοφωνία ή με ειδική πλειοψηφία. Η αυστηρότερη προϋπόθεση που προβλέπεται στο άρθρο 19 ΣΛΕΕ αναπόφευκτα υπερισχύει [68].

117. Συνεπώς, η επίμαχη απόφαση, αν στηριχθεί στα άρθρα 19 και 207 ΣΛΕΕ, πρέπει να εκδοθεί από το Συμβούλιο, που αποφασίζει ομοφώνως επί προτάσεως της Επιτροπής, αφού λάβει την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Γ – *Το είδος της αρμοδιότητας της Ένωσης*

118. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΣΛΕΕ, με το οποίο κωδικοποιείται πάγια νομολογία [69], η κοινή εμπορική πολιτική συνιστά τομέα αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης. Αντιθέτως, ουδεμία αναφορά υπάρχει σε τομέα αρμοδιότητας που καλύπτει ή περιλαμβάνει μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων σε οποιαδήποτε εκ των διατάξεων του Τίτλου Ι στο Μέρος Πρώτο της Συνθήκης ΛΕΕ, ο οποίος επιγράφεται «Κατηγορίες και τομείς αρμοδιοτήτων της Ένωσης» (άρθρα 2 έως 6). Επομένως, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ [70], ένας τομέας αυτού του είδους πρέπει να θεωρηθεί ότι υπάγεται στη συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών.

119. Ωστόσο, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ουγγρική Κυβέρνηση, εξ αυτού δεν συνάγεται ότι η Συνθήκη του Μαρακές πρέπει αναγκαίως να συναφθεί ως μικτή συμφωνία. Κατ' αρχάς, επισημαίνω ότι, ακόμη και αν το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ δεν ετύγχανε εφαρμογής όσον αφορά τη Συνθήκη του Μαρακές [71], η σύναψη της Συνθήκης δεν θα προϋπέθετε αναγκαίως την έγκριση μικτής συμφωνίας. Η επιλογή μεταξύ μικτής συμφωνίας και συμφωνίας της Ένωσης και μόνον, οσάκις το αντικείμενο της συμφωνίας περιλαμβάνεται σε τομέα συντρέχουσας αρμοδιότητας (ή παράλληλης αρμοδιότητας) [72], αποτελεί γενικώς ζήτημα που εμπίπτει στην ευχέρεια του νομοθέτη της Ένωσης.

68 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (C-166/07, EU:C:2009:499). Είναι αληθές, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, ότι από την απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Απριλίου 2004, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-338/01, EU:C:2004:253), μπορεί να συναχθεί ότι είναι ασύμβατος ο συνδυασμός της ψηφοφορίας με ομοφωνία και της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία. Ωστόσο, στην προαναφερθείσα υπόθεση οι διαφορές μεταξύ των δύο διαδικασιών δεν περιορίζονταν στην ψηφοφορία στο Συμβούλιο, αλλά αφορούσαν επίσης τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Συναφώς, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα S. Alber στην υπόθεση Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-338/01, EU:C:2003:433, σημείο 55).

69 — Γνωμοδότηση 1/75 της 11ης Νοεμβρίου 1975 (EU:C:1975:145).

70 — Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, «η Ένωση έχει συντρέχουσα αρμοδιότητα με τα κράτη μέλη όταν οι Συνθήκες της απονέμουν αρμοδιότητα μη εμπίπτουσα στους τομείς των άρθρων 3 και 6».

71 — Το ζήτημα αυτό θα εξετασθεί στο επόμενο τμήμα των παρουσών προτάσεων.

72 — Όπως οι αναφερόμενοι στο άρθρο 4, παράγραφοι 3 και 4, ΣΛΕΕ: αντιστοίχως, τεχνολογική ανάπτυξη και διάστημα, και αναπτυξιακή συνεργασία και ανθρωπιστική βοήθεια. Βλ., συναφώς, απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 1996, Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (C-268/94, EU:C:1996:461).

120. Η απόφαση αυτή, καθώς είναι κυρίως πολιτικής φύσεως, υπόκειται μόνο σε περιορισμένο δικαστικό έλεγχο. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να αναγνωρίζεται στον νομοθέτη της Ένωσης ευρεία εξουσία εκτιμήσεως σε τομείς που προϋποθέτουν επιλογές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής φύσεως εκ μέρους του, εντός των οποίων καλείται να προβεί σε σύνθετες εκτιμήσεις. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι θίγεται η νομιμότητα μέτρου ληφθέντος στους τομείς αυτούς, μόνον αν το μέτρο είναι προδήλως απρόσφορο σε σχέση με τον σκοπό που επιδιώκει το αρμόδιο θεσμικό όργανο[73].

121. Τούτο μπορεί να συμβαίνει, παραδείγματος χάριν, όταν η απόφαση συνάψεως μικτής συμφωνίας ενδέχεται, λόγω του επείγοντος χαρακτήρα της καταστάσεως και του χρόνου που απαιτείται για τις 28 διαδικασίες κυρώσεως σε εθνικό επίπεδο, να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, ή να έχει ως αποτέλεσμα την εκ μέρους της Ένωσης παραβίαση της αρχής pacta sunt servanda.

122. Αντιθέτως, απαιτείται μικτή συμφωνία, γενικώς, οσάκις μια διεθνής συμφωνία αφορά παράλληλες αρμοδιότητες: ήτοι, περιλαμβάνει τμήμα που υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης και τμήμα που υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών, χωρίς οποιοδήποτε εκ των τμημάτων αυτών να είναι παρεπόμενο του άλλου[74]. Ωστόσο, τούτο δεν ισχύει για τη Συνθήκη του Μαρακές.

123. Ακόμη σημαντικότερο είναι πάντως ότι συμφωνία που, λόγω του σκοπού και του περιεχομένου της, εμπίπτει σε τομέα κατ' αρχήν συντρέχουσας αρμοδιότητας πρέπει απαραιτήτως να συναφθεί ως συμφωνία της Ένωσης και μόνον, όταν η εν λόγω αρμοδιότητα, λόγω της ασκήσεώς της από την Ένωση, έχει καταστεί αποκλειστική σε εξωτερικό επίπεδο. Τούτο ακριβώς ισχύει, όπως θα εξηγήσω κατωτέρω, για τη Συνθήκη του Μαρακές.

1. Περί του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ

124. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ ορίζει ότι «[η] Ένωση έχει επίσης αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας όταν η σύναψη αυτή προβλέπεται σε νομοθετική πράξη της Ένωσης ή είναι απαραίτητη για να μπορέσει η Ένωση να ασκήσει την εσωτερική της αρμοδιότητα, ή κατά το μέτρο που ενδέχεται να επηρεάσει τους κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους».

125. Η διάταξη αυτή αποτελεί επιπρόσθετη πηγή αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης, η οποία αφορά συγκεκριμένα τη σύναψη διεθνών συμφωνιών. Επομένως, μια αρμοδιότητα που είναι συντρέχουσα σε εσωτερικό επίπεδο μπορεί να καταστεί αποκλειστική όσον αφορά τη σύναψη διεθνών συμφωνιών. Ο λόγος είναι προφανής: εσωτερικώς, η αρχή της υπεροχής συνεπάγεται ότι, οσάκις υπάρχει σύγκρουση μεταξύ των κανόνων της Ένωσης και των εθνικών κανόνων, οι πρώτοι υπερισχύουν[75]. Σε περίπτωση ένδικης διαφοράς, το Δικαστήριο ενδέχεται να κληθεί να αποφασίσει επί του ζητήματος, παραδείγματος χάριν δυνάμει των άρθρων 258 έως 260 ΣΛΕΕ. Είναι εντελώς διαφορετική περίπτωση η εκ μέρους κρατών μελών σύναψη διεθνών συμφωνιών με τρίτες χώρες. Οι συμφωνίες αυτές μπορούν ευχερώς να δημιουργήσουν εμπόδια, τόσο σε πολιτικό όσο και σε νομικό επίπεδο, στην απρόσκοπτη εφαρμογή και, ενδεχομένως, στη μελλοντική ανάπτυξη του δικαίου της Ένωσης[76].

73 — Βλ. απόφαση της 1ης Μαρτίου 2016, National Iranian Oil Company κατά Συμβουλίου (C-440/14 P, EU:C:2016:128, σκέψη 77 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

74 — Όσον αφορά την «απορρόφηση» των δευτερευουσών πτυχών από την κύρια συνιστώσα, βλ. γνωμοδότηση 1/94 της 15ης Νοεμβρίου 1994 (EU:C:1994:384, σκέψεις 66 έως 68), καθώς και απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 1996, Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (C-268/94, EU:C:1996:461, σκέψεις 75 έως 77).

75 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Poiares Maduro στην υπόθεση Επιτροπή κατά Αυστρίας (C-205/06, EU:C:2008:391, σημείο 41).

76 — Βλ. Louis, J.V., «La compétence de la CE de conclure des accords internationaux», *Commentaire Mégret, vol. 12: Relations extérieures*, Éditions de Université Libre de Bruxelles, Βρυξέλλες, 2005, σ. 57-75. Βλ., επίσης, Azoulai, L., «The Many Visions of Europe: Insights from the Reasoning of the European Court of Justice in external relations Law», σε Cremona, M., Thies, A., (επιμ.),)*The European Court of Justice and External Relations Law*, Hart Publishing, Οξφόρδη, 2014, σ. 172-182.

126. Στην υπό κρίση υπόθεση, σχετικό είναι μόνο το τελευταίο χωρίο του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Η Επιτροπή και το Κοινοβούλιο υποστηρίζουν ότι η Ένωση διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα συνάψεως της Συνθήκης του Μαρακές, καθώς η σύναψή της δύναται να επηρεάσει τις διατάξεις της οδηγίας 2001/29 ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους.

127. Το τελευταίο χωρίο του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ συνιστά κωδικοποίηση της ούτω καλούμενης νομολογίας ERTA[77]. Με την απόφαση ERTA, το Δικαστήριο έθεσε την αρχή ότι, όταν έχουν θεσπιστεί κοινοί κανόνες, τα κράτη μέλη δεν έχουν πλέον το δικαίωμα, ανεξαρτήτως του αν δρουν ατομικά ή ακόμα και συλλογικά, να αναλαμβάνουν έναντι τρίτων χωρών υποχρεώσεις που επηρεάζουν αυτούς τους κανόνες. Στην περίπτωση αυτή, η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες[78].

128. Οι κοινοί κανόνες επηρεάζονται, φυσικά, όταν η Ένωση έχει *πλήρως εναρμονίσει* τον τομέα που αποτελεί αντικείμενο της διεθνούς συμφωνίας[79]. Επιπλέον, οι διεθνείς δεσμεύσεις των κρατών μελών ενδέχεται να επηρεάσουν τους κανόνες της Ένωσης ή να μεταβάλουν την εμβέλειά τους, όταν οι δεσμεύσεις αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω κανόνων[80].

129. Επομένως, η πλήρης εναρμόνιση του τομέα που καλύπτεται από τη διεθνή συμφωνία δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση, προκειμένου η Ένωση να έχει συναφώς αποκλειστική αρμοδιότητα. Αρκεί οι σχετικοί κανόνες της Ένωσης να καλύπτουν τον τομέα *σε μεγάλο βαθμό*[81]. Με άλλα λόγια, δεν απαιτείται αναγκαίως η πλήρης σύμπτωση των σχετικών διεθνών κανόνων και των κανόνων της Ένωσης, προκειμένου να συντρέχει αυτή η προϋπόθεση[82]. Το Δικαστήριο έχει ήδη απορρίψει την προσέγγιση κατά την οποία μια διεθνής συμφωνία πρέπει να εξετάζεται, διάταξη προς διάταξη, προκειμένου να προσδιοριστεί εάν εκάστη των διατάξεων αυτών αντιστοιχεί σε ανάλογη διάταξη του δικαίου της Ένωσης. Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το είδος της αρμοδιότητας πρέπει να καθορίζεται βάσει σφαιρικής και λεπτομερειακής αναλύσεως της σχέσεως μεταξύ της διεθνούς συμφωνίας, της οποίας εξετάζεται η σύναψη, και του ισχύοντος δικαίου της Ένωσης[83].

130. Ωστόσο, υπό το πρίσμα της εν λόγω νομολογίας εγείρεται το ερώτημα: πότε καλύπτεται ένας τομέας *επαρκώς* από τους κανόνες της Ένωσης, ώστε να αποκλείεται η αρμοδιότητα εξωτερικής δράσεως των κρατών μελών (εκτός, βεβαίως, αν τους έχει επιτραπεί ή έχουν εξουσιοδοτηθεί προς τούτο από την Ένωση);

131. Για την επίλυση του ζητήματος αυτού, είναι απαραίτητος ο προσδιορισμός του σκεπτικού της αποφάσεως ERTA και, ευρύτερα, του σκοπού του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Όπως το Δικαστήριο έχει τονίσει, η εν λόγω απόφαση (και, συνεπώς, η νέα διάταξη της Συνθήκης με την οποία κωδικοποιείται η εν λόγω νομολογία) αποσκοπεί στη διασφάλιση της ενιαίας και ομοιόμορφης εφαρμογής των κανόνων της Ένωσης και της εύρυθμης λειτουργίας του συστήματος που καθιερώνουν οι κανόνες αυτοί, ώστε να διασφαλίζεται πλήρως η αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης[84].

77 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2014, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-114/12, EU:C:2014:2151, σκέψεις 66 και 67), και γνωμοδότηση 1/13 της 14ης Οκτωβρίου 2014 (EU:C:2014:2303, σκέψη 71).

78 — Απόφαση της 31ης Μαρτίου 1971, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (στο εξής: απόφαση ERTA, 22/70, EU:C:1971:32).

79 — Γνωμοδότηση 1/94 της 15ης Νοεμβρίου 1994 (EU:C:1994:384, σκέψη 96).

80 — Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Green Network (C-66/13, EU:C:2014:2399, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

81 — Βλ. γνωμοδότηση 2/91 της 19ης Μαρτίου 1993 (EU:C:1993:106, σκέψη 25)· γνωμοδότηση 1/13 της 14ης Οκτωβρίου 2014 (EU:C:2014:2303, σκέψη 73)· και απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Green Network (C-66/13, EU:C:2014:2399, σκέψη 31).

82 — Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Green Network (C-66/13, EU:C:2014:2399, σκέψη 30 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

83 — Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Green Network (C-66/13, EU:C:2014:2399, σκέψη 33).

84 — Βλ. γνωμοδότηση 1/03 της 7ης Φεβρουαρίου 2006 (EU:C:2006:81, σκέψη 128), καθώς και απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Green Network (C-66/13, EU:C:2014:2399).

132. Βάσει της αρχής αυτής, πρέπει να καθοριστεί εάν οι διατάξεις που περιλαμβάνονται σε μια διεθνή συμφωνία μπορούν να επηρεάσουν την ενιαία και ομοιόμορφη εφαρμογή ή την αποτελεσματικότητα των σχετικών κανόνων της Ένωσης. Η ανάλυση αυτή μπορεί, προφανώς, να πραγματοποιηθεί μόνο κατά περίπτωση, με την εξέταση των δύο κατηγοριών διατάξεων (της Ένωσης και διεθνών), δίνοντας έμφαση στο πεδίο εφαρμογής, στο είδος και στο περιεχόμενό τους [85].

133. Προς τούτο, πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι μόνο το δίκαιο της Ένωσης, όπως ισχύει κατά τον χρόνο συνάψεως της συμφωνίας, αλλά και οι προοπτικές εξελίξεώς του, στον βαθμό που είναι προβλέψιμες κατά τον χρόνο της αναλύσεως αυτής [86]. Σε αντίθετη περίπτωση, θα υπήρχε ο κίνδυνος να αποκλειστεί, ή έστω να δυσχερανθεί σημαντικά, οποιαδήποτε ενδεχόμενη μελλοντική εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης [87].

134. Για τον λόγο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι συντρέχει αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, εφόσον, παραδείγματος χάριν, η σύναψη της συμφωνίας από τα κράτη μέλη είναι ασυμβίβαστη προς την ενότητα της κοινής αγοράς και την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης [88]· ή εφόσον, δεδομένου του είδους και του περιεχομένου των υφιστάμενων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, οποιαδήποτε συμφωνία στον εν λόγω τομέα θα έθιγε κατ' ανάγκην τη λειτουργία του συστήματος που θεσπίζουν οι κανόνες της Ένωσης [89].

135. Αντιθέτως, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η Ένωση δεν έχει αποκλειστική αρμοδιότητα στην περίπτωση κατά την οποία, παραδείγματος χάριν, λόγω του ότι τόσο οι διατάξεις της Ένωσης όσο και οι διατάξεις διεθνούς σύμβασης έχουν τον χαρακτήρα κατώτατων προδιαγραφών, δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο στην πλήρη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης από τα κράτη μέλη [90]· ή στην περίπτωση που, καίτοι ενδέχεται οι διεθνείς συμφωνίες να έχουν ως αποτέλεσμα στρεβλώσεις στη ροή των υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά, δεν υφίσταται, κατά το Δικαστήριο, καμία διάταξη της Συνθήκης που να εμποδίζει τα κοινοτικά όργανα να οργανώνουν, στο πλαίσιο των κοινών κανόνων που θεσπίζουν, συντονισμένες ενέργειες έναντι των τρίτων χωρών, ή να καθορίζουν τη στάση που πρέπει να τηρούν τα κράτη μέλη στις εξωτερικές τους σχέσεις [91].

136. Υπό το πρίσμα των εν λόγω αρχών, θα εξετάσω τώρα εάν η Συνθήκη του Μαρακές εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης.

2. Περί της Συνθήκης του Μαρακές και της οδηγίας 2001/29

137. Όπως προαναφέρθηκε, η Συνθήκη του Μαρακές ρυθμίζει ορισμένες πτυχές των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του δημιουργού. Υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να εισάγουν ορισμένη σειρά περιορισμών και εξαιρέσεων από τις περί των δικαιωμάτων του δημιουργού διατάξεις, προκειμένου να επιτρέψουν την αναπαραγωγή, τη διανομή και τη διάθεση έργων δημοσιευμένων σε προσβάσιμο μορφότυπο σε άτομα με μειωμένη όραση, καθώς και να καταστήσουν δυνατή τη διασυνοριακή ανταλλαγή των έργων αυτών.

85 — Βλ., συναφώς, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Green Network (C-66/13, EU:C:2014:156, σημείο 49).

86 — Βλ. γνωμοδότηση 1/13 της 14ης Οκτωβρίου 2014 (EU:C:2014:2303, σκέψη 74 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

87 — Βλ., συναφώς, τα προαναφερθέντα στο σημείο 125 ανωτέρω.

88 — Απόφαση της 31ης Μαρτίου 1971, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (22/70, EU:C:1971:32, σκέψη 31).

89 — Γνωμοδότηση 1/94 της 15ης Νοεμβρίου 1994 (EU:C:1994:384, σκέψεις 95 και 96), και απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2002, Επιτροπή κατά Δανίας (C-467/98, EU:C:2002:625, σκέψεις 83 και 84).

90 — Γνωμοδότηση 2/91 της 19ης Μαρτίου 1993 (EU:C:1993:106, σκέψη 18).

91 — Γνωμοδότηση 1/94 της 15ης Νοεμβρίου 1994 (EU:C:1994:384, σκέψεις 78 και 79), και απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2002, Επιτροπή κατά Δανίας (C-467/98, EU:C:2002:625, σκέψεις 85 και 86).

138. Στο επίπεδο της Ένωσης, το δικαίωμα του δημιουργού ρυθμίζεται με την οδηγία 2001/29, η οποία θεσπίζει νομικό πλαίσιο για την προστασία του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων. Η πράξη αυτή εναρμονίζει ορισμένες πτυχές της νομοθεσίας των κρατών μελών περί των δικαιωμάτων του δημιουργού, προκειμένου να υλοποιηθούν οι τέσσερις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς στον εν λόγω τομέα, ενώ δεν καταργεί τις διαφορές μεταξύ των εθνικών νόμων που δεν επηρεάζουν αρνητικά τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς [92].

139. Ορισμένα εκ των κρατών μελών που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας διαφωνούν ως προς το εάν η οδηγία 2001/29, με το άρθρο 5, επιτυγχάνει την πλήρη εναρμόνιση των εξαιρέσεων και των περιορισμών. Επίσης, τοποθετούνται επί του ζητήματος εάν η ευχέρεια που η διάταξη αυτή αναγνωρίζει στα κράτη μέλη συνεπάγεται ότι τα κράτη μέλη έχουν *διατηρήσει* την αρμοδιότητά τους επί των εν λόγω πτυχών (όπως διατείνονται ορισμένες κυβερνήσεις), ή εάν τους έχει επιτραπεί να δρουν ή έχουν εξουσιοδοτηθεί προς τούτο από την Ένωση (όπως υποστηρίζουν η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).

140. Κατά την άποψή μου, τα ζητήματα αυτά δεν έχουν σημασία στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας. Κατ' αρχάς, οφείλω να επισημάνω ότι ούτε στην υπόθεση Padawan [93] ούτε στην υπόθεση Copydan Båndkopi [94] απεφάνθη το Δικαστήριο ότι το άρθρο 5 της οδηγίας 2001/29 επιτυγχάνει μόνο ελάχιστη εναρμόνιση. Ιδίως, όπως επισημαίνεται στο σημείο 129 ανωτέρω, δεν απαιτείται πλήρης εναρμόνιση, προκειμένου να συντρέχει η αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης. Συναφώς, έχει σημασία εάν ο καλυπτόμενος από τη διεθνή συμφωνία τομέας καλύπτεται ήδη σε μεγάλο μέρος από διατάξεις της Ένωσης, με αποτέλεσμα οποιαδήποτε αρμοδιότητα των κρατών μελών προς εξωτερική δράση στο πλαίσιο του τομέα αυτού να ενέχει τον κίνδυνο επηρεασμού των εν λόγω διατάξεων.

141. Δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί αποτελούν μέρος του δικαίου περί των δικαιωμάτων του δημιουργού, το οποίο *σε μεγάλο βαθμό* ρυθμίζεται με την οδηγία 2001/29. Όπως τονίζεται στην αιτιολογική σκέψη 32 της οδηγίας αυτής, οι εν λόγω εξαιρέσεις και περιορισμοί απαριθμούνται περιοριστικώς. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 5, και την αιτιολογική σκέψη 44, το σύνολο των εξαιρέσεων και περιορισμών πρέπει να εφαρμοστεί βάσει του ούτως καλούμενου κριτηρίου της τριπλής προϋποθέσεως [95]. Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, όταν κάνουν χρήση των εξαιρέσεων που προβλέπει το άρθρο 5 της οδηγίας 2001/29, «πρέπει να ασκείται εντός των ορίων που τίθενται από το δίκαιο της Ένωσης» [96]. Τέλος, το Δικαστήριο έχει επίσης αποφανθεί ότι πολλές εκ των εννοιών που περιέχει το άρθρο 5 αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης, που πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο ενιαίο σε όλα τα κράτη μέλη, ανεξαρτήτως της εθνικής νομοθεσίας των κρατών αυτών [97].

142. Πράγματι, στην υπόθεση Broadcasting, το Δικαστήριο έκρινε ότι, όσον αφορά την επίμαχη στην υπόθεση εκείνη διεθνή συμφωνία, τα στοιχεία που αφορούσαν, μεταξύ άλλων, τους περιορισμούς και τις εξαιρέσεις από τα δικαιώματα του δημιουργού ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής των κοινών κανόνων της Ένωσης, και ότι οι διαπραγματεύσεις περί των στοιχείων αυτών ήταν ικανές να επηρεάσουν τους κοινούς αυτούς κανόνες ή να μεταβάλουν την εμβέλειά τους [98]. Φρονώ ότι το συμπέρασμα αυτό μπορεί να συναχθεί και στην παρούσα υπόθεση.

92 — Βλ. αιτιολογικές σκέψεις 1 έως 7.

93 — Στην απόφασή του της 21ης Οκτωβρίου 2010, Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, σκέψη 27), το Δικαστήριο απλώς επαναλαμβάνει ένα επιχείρημα που προβλήθηκε από έναν εκ των μετεχόντων στη διαδικασία.

94 — Στην απόφασή του της 5ης Μαρτίου 2015, Copydan Båndkopi (C-463/12, EU:C:2015:144, σκέψη 88), το Δικαστήριο κάνει λόγο για «μερική εναρμόνιση».

95 — Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 6.

96 — Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψη 104).

97 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 21ης Οκτωβρίου 2010, Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, σκέψη 37) και της 3ης Σεπτεμβρίου 2014, Deckmyn και Vrijheidsfonds (C-201/13, EU:C:2014:2132, σκέψη 15).

98 — Βλ. απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2014, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-114/12, EU:C:2014:2151, σκέψη 88).

143. Είναι σαφές ότι η σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές θα έχει ως αποτέλεσμα την εκ μέρους του νομοθέτη της Ένωσης τροποποίηση του άρθρου 5 της οδηγίας 2001/29. Επί του παρόντος, κατά την παράγραφος 3, στοιχείο β', της διατάξεως αυτής, εναπόκειται στα κράτη μέλη να αποφασίσουν εάν θα θεσπίσουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς σε περίπτωση «χρήσε[ων] προς όφελος προσώπων με ειδικές ανάγκες, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα, στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας». Επομένως, προκειμένου να συμβιβάζονται με τις διατάξεις που περιέχει η Συνθήκη του Μαρακές, οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί που θεσπίζονται υπέρ συγκεκριμένης κατηγορίας ατόμων με αναπηρία (άτομα που είναι τυφλά, με μειωμένη όραση ή με πρόβλημα αναγνώσεως εντύπων με άλλο τρόπο) δεν μπορούν πλέον να έχουν προαιρετικό χαρακτήρα και πρέπει να καταστούν υποχρεωτικοί.

144. Ομολογουμένως, η Συνθήκη του Μαρακές μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή με διάφορους τρόπους, και ο νομοθέτης της Ένωσης μπορεί κάλλιστα να αποφασίσει ότι δεν είναι αναγκαία η πλήρης εναρμόνιση του αντικειμένου της Συνθήκης αυτής. Ωστόσο, εναπόκειται στον νομοθέτη της Ένωσης να αποφασίσει περί αυτού, καθώς το κείμενο της οδηγίας 2001/29 θα πρέπει εν πάση περιπτώσει να τροποποιηθεί. Ειδικότερα, το ισχύον γράμμα του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής δεν συμβιβάζεται ούτε με το γράμμα ούτε με το πνεύμα της Συνθήκης του Μαρακές, ενώ τα κράτη μέλη δεν μπορούν να τροποποιήσουν εν τοις πράγμασι ούτε να υπονομεύσουν την εν λόγω διάταξη της Ένωσης, αναλαμβάνοντας αυτόνομες διεθνείς δεσμεύσεις[99].

145. Σε αυτό το πλαίσιο, πρέπει να επισημανθεί πως στην αιτιολογική σκέψη 44 της οδηγίας 2001/29 τονίζεται ότι η εφαρμογή των εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται στην οδηγία πρέπει να «γίνεται σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις».

146. Επιπλέον, φαίνεται πως το άρθρο 7 της Συνθήκης του Μαρακές επηρεάζει το περιεχόμενο του άρθρου 6 της οδηγίας, σχετικά με τις υποχρεώσεις για τα τεχνολογικά μέτρα και, ειδικότερα, την παράγραφό της 4. Η πρώτη διάταξη υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα, ώστε να εξασφαλίζουν ότι, όταν παρέχουν κατάλληλη νομική προστασία και αποτελεσματικά ένδικα μέσα κατά της καταστρατηγήσεως αποτελεσματικών τεχνολογικών μέτρων, η εν λόγω νομική προστασία δεν εμποδίζει τους δικαιούχους να επωφελούνται από τους περιορισμούς και τις εξαιρέσεις που προβλέπει η Συνθήκη αυτή.

147. Συνεπώς, φρονώ ότι η σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές αναπόφευκτα θα «επηρεάσει τους κοινούς κανόνες ή [θα] μεταβάλει την εμβέλειά τους», κατά το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

148. Αυτό είναι το ζήτημα που βρίσκεται στο επίκεντρο του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Άλλωστε, το Δικαστήριο πρόσφατα απεφάνθη πως το γεγονός ότι οι σχετικές διατάξεις της Ένωσης παρέχουν ευρεία διακριτική ευχέρεια στα κράτη μέλη ως προς τη μεταφορά στην έννομη τάξη τους και την εφαρμογή των διατάξεων αυτών δεν συνεπάγεται ότι αποκλείεται η ύπαρξη αποκλειστικής αρμοδιότητας[100]. Ούτε έχει οποιαδήποτε σημασία, εν προκειμένω, το γεγονός ότι όχι μόνο η Ένωση, αλλά και τα κράτη μέλη ενδέχεται να χρειαστεί να τροποποιήσουν την εθνική τους νομοθεσία, προκειμένου να θέσουν σε εφαρμογή μια διεθνή συμφωνία. Όπως προαναφέρθηκε, μια αρμοδιότητα μπορεί να είναι αποκλειστική εξωτερικά, ενώ είναι συντρέχουσα εσωτερικά. Εφόσον τούτο συμβαίνει, η άσκηση της εσωτερικής αρμοδιότητας διέπεται από το άρθρο 2, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, όχι από το άρθρο 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

99 — Βλ., συναφώς, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-114/12, EU:C:2014:224, σημείο 157).

100 — Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2014, Green Network (C-66/13, EU:C:2014:2399, σκέψεις 50 έως 60, ιδίως σκέψη 54).

149. Επίσης, το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι, όπως επισημαίνει η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόσουν τη Συνθήκη του Μαρακές, τροποποιώντας τη νομοθεσία τους περί δικαιωμάτων του δημιουργού, χωρίς τυπικώς να παραβιάσουν την οδηγία 2001/29. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι κανόνες της Ένωσης μπορεί να επηρεάζονται από τις διεθνείς υποχρεώσεις, ακόμη και σε περίπτωση κατά την οποία δεν υφίσταται μεταξύ τους αντίθεση [101]. Εν πάση περιπτώσει, όπως προαναφέρθηκε στο σημείο 143 ανωτέρω, ο προαιρετικός χαρακτήρας των εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο β′, είναι σαφώς αντίθετος προς το πνεύμα και το γράμμα της Συνθήκης του Μαρακές: η μεταφορά της εν λόγω Συνθήκης στην έννομη τάξη της Ένωσης αναπόφευκτα θα απαιτούσε την τροποποίηση της εν λόγω διατάξεως.

150. Ο αποκλειστικός χαρακτήρας της αρμοδιότητας που πρέπει να ασκηθεί για τη σύναψη της Συνθήκης του Μαρακές προκύπτει επίσης και από το γεγονός ότι το Δικαστήριο, αποφαινόμενο επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως περί ερμηνείας του άρθρου 5, παράγραφος 2, στοιχείο δ′, της οδηγίας 2001/29, έκρινε ότι, εκδίδοντας την οδηγία 2001/29, ο νομοθέτης της Ένωσης «λογίζεται ότι άσκησε τις αρμοδιότητες που προγενέστερα ανήκαν στα κράτη μέλη όσον αφορά τον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας». Συνεπώς, έκρινε ότι, ως προς το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2001/29, η Ένωση πρέπει να θεωρείται ότι υποκατέστησε τα κράτη μέλη, τα οποία παύουν να είναι αρμόδια για την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης της Βέρνης που αποτέλεσαν τη βάση των διατάξεων της οδηγίας αυτής [102]. Η εν λόγω κρίση είναι ιδιαιτέρως σημαντική, mutatis mutandis, στην παρούσα υπόθεση.

151. Τέλος, στον βαθμό που προβλέψιμες προοπτικές εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να καθοριστεί εάν η επίμαχη αρμοδιότητα είναι αποκλειστική ή συντρέχουσα, δεν μπορεί να παραβλεφθεί ότι, στις 19 Μαΐου 2015, το Συμβούλιο αποφάσισε να ζητήσει από την Επιτροπή, δυνάμει του άρθρου 241 ΣΛΕΕ, να υποβάλει αμελλητί νομοθετική πρόταση περί τροποποιήσεως του νομικού πλαισίου της Ένωσης, προκειμένου να μεταφερθούν στην έννομη τάξη της Ένωσης οι διατάξεις που περιλαμβάνει η Συνθήκη του Μαρακές.

152. Φρονώ ότι, εφόσον πραγματοποιηθεί η τροποποίηση, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η Ένωση θα έχει ασκήσει την αρμοδιότητά της κατά τρόπο ασυμβίβαστο με την ύπαρξη παράλληλης εξωτερικής αρμοδιότητας των κρατών μελών. Οποιαδήποτε ενέργεια των κρατών μελών, είτε ατομική είτε συλλογική, σχετικά με την ανάληψη υποχρεώσεων έναντι τρίτων χωρών στον τομέα που καλύπτει η Συνθήκη του Μαρακές θα επηρεάσει, πράγματι, τις διατάξεις της Ένωσης που πρόκειται να θεσπισθούν για τη μεταφορά της.

153. Εν πάση περιπτώσει, ανεξαρτήτως της εν λόγω πιθανής τροποποιήσεως, η ίδια η οδηγία 2001/29 προβλέπει, στο προοίμιό της, το ενδεχόμενο μελλοντικής δράσεως για την περαιτέρω εναρμόνιση στον τομέα των εξαιρέσεων και περιορισμών. Πράγματι, στην αιτιολογική σκέψη 32 γίνεται αναφορά στην αναγκαιότητα τα κράτη μέλη σταδιακά «να επιτύχουν εναρμονισμένη εφαρμογή [στον εν λόγω τομέα], κάτι που θα επανεξεταστεί κατά την αξιολόγηση των εκτελεστικών μέτρων στο μέλλον» [103].

154. Επομένως, συνάγεται ότι οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στο τελευταίο χωρίο του άρθρου 3, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ πληρούνται.

101 — Γνωμοδότηση 1/13 της 14ης Οκτωβρίου 2014 (EU:C:2014:2303, σκέψη 86 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

102 — Απόφαση της 26ης Απριλίου 2012, DR και TV2 Danmark (C-510/10, EU:C:2012:244, σκέψη 31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

103 — Ως προς την αιτιολογική σκέψη 32, βλ. επίσης απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2010, Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, σκέψη 35).

IV – **Πρόταση**

155. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο ερώτημα που θέτει η Επιτροπή με την αίτηση γνωμοδοτήσεώς της δυνάμει του άρθρου 218, παράγραφος 11, ΣΛΕΕ την εξής απάντηση:

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα συνάψεως της Συνθήκης του Μαρακές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δημοσιευμένα έργα για τα άτομα που είναι τυφλά, τα άτομα με μειωμένη όραση ή με πρόβλημα ανάγνωσης εντύπων με άλλο τρόπο που υπογράφθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Διανοητικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΔΙ) στις 23 Ιουνίου 2007.